

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Timandra Rand

ALAEALISTE VASTU TOIMEPANDUD SEKSUAALKURITEOD

Magistritöö

Juhendaja

PhD Jaan Sootak

Tartu

2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. SEKSUAALSE ENESEMÄÄRAMISE VASTASED SÜÜTEOD EESTI KARISTUSÕIGUSES	7
1.1. Vägistamine.....	7
1.2. Tahtevastane sugulise iseloomuga tegu	9
1.3. Suguühtele või muule sugulise iseloomuga teole sundimine.....	10
1.4. Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades	13
1.5. Suguühe järeltulijaga.....	14
1.6. Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega	15
1.7. Alaealiselt seksi ostmine	17
1.8. Eapiiri määratlemine	19
1.9. Alaealise suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega.....	19
2. ALAEALISTEGA SEOTUD SEKSUAALKURITEOD MUJAL EUROOPA RIIKIDES. 21	
2.1. Erinevused eapiiris	21
2.2. Naaberriigid – Soome ja Läti	22
2.2.1. Soome	22
2.2.2. Läti	24
2.3. Saksamaa.....	25
2.4. Prantsusmaa.....	29
2.5. Ühendkuningriik.....	32
2.6. Võrdlus Eestiga	34
3. ALAEALINE KANNATANU	36
3.1. Mõjud kannatanu tervisele, psüühikale ja käitumisele.....	37
3.2. Mõjud kannatanu edasisele elule.....	43
3.3. Seksuaalkuriteo toimepanija	47
4. KOHTUPRAKTIKA	50
4.1. Kohtupraktika analüüs.....	50
4.2. Kohtulahendid aastast 2020	51
4.3. Kohtulahendid aastast 2021	56
4.4. Kohtulahendid aastast 2022	60

4.5. Järeldused	63
KOKKUVÕTE	66
SEXUAL OFFENCES AGAINST MINORS	69
KASUTATUD KIRJANDUS	73
Riigikohtu otsused	79
Ringkonnakohtu otsused	79
Maakohtu otsused	79

SISSEJUHATUS

Lapse õigus kehalisele puutumatusel ning tema füüsiline ja vaimne tervis on kaalukad väärtused, mille kaitse eeldab karistusõiguslikku sekkumist.¹ Seksuaalseks väärkohtlemiseks loetakse igasugust tahtevastast seksuaalvahekorda või seksuaalvahekorda astumise katset, mh lapse kaasamist seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta ei ole võimeline täielikult aru saama, millele ta ei ole võimeline adekvaatset nõusolekut andma ja mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest.²

Karistusõiguse eesmärk on kaitsta sotsiaalse kooselu aluseid ning ühiskondlikult tunnustatud põhiväärtusi nagu elu, tervis, omand, vabadus jne. Seejuures täidab karistusõiguse valdkond ka õiguskorra ühtsuse tagamise ja puutumatusfunktsiooni.³ Eesti Vabariigi põhiseaduse § 19 sätestab järgmise põhimõtte: igäihel on õigus vabale eneseteostusele. Igäüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.

Isikuvastaste süütegude näol on tegemist selliste süütegudega, mis on suunatud isikuga seotud individuaalõigushüvede vastu. Nende õigushüvede kandja on inimene ning need võivad olla kas tema elu, tervis, vabadus või seksuaalne enesemääramine. Selliste individuaalhüvede kandjaks saab olla vaid see konkreetne isik, kelle vastu süütegu toime pannakse, kuna need hüved seostuvad justnimelt temaga. Hüve, mille vastu on suunatud süütegu, määrab ära ka vastava süüteo liigi. Isikuvastaste süütegude puhul on tähtis ka see element, et kannatanu ehk teo objekt võib olla kestahe isik.⁴

Lisaks teistele süütegudele kuuluvad isikuvastaste süütegude alla ka seksuaalse enesemääramise vastased süüteod, mis on sätestatud KarS §-des 141-145¹.

8.11.2021. algatas valitsus karistusseadustiku ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu, mille üheks läbivaks teemaks on seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmine. Sellest tulenevalt

¹ RKPJKo 3-4-1-13-15, p 43

² Justiitsministeerium. Seksuaalne väärkohtlemine. Veebis kättesaadav: <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/seksuaalne-vaarkohtlemine> (10.01.2022)

³ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 18.

⁴ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. Kuues, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2020, lk 11.

tehadse muudatused nii karistusseadustikus kui ka perekonnaseaduses. Muudatuste eesmärk on kaitsta lapsi, et täiskasvanud neid seksuaalselt ära ei kasutaks ning samas on oluline silmas pidada, et lapsed ja noored ei saaks karistada omavaheliste vabatahtlike seksuaalsuhete eest.⁵

Käesoleva magistritöö teema on „Alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuriteod“. Magistritöö autor on keskendunud oma töös laiemas pildis seksuaalkuritegude koosseisudele. Siinjuures on vaatluse all just alaealiste suhtes toime pandud seksuaalkuriteod ning seksuaalne väärkohtlemine.

Magistritöö eesmärk on uurida, milline on õiguslik regulatsioon teistes Euroopa riikides seksuaalkuritegude osas, et teha kindlaks, kas Eesti poolt kinnitatud seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmine samastub naaberriikide ning teiste töös analüüsitud Euroopa riikidega. Töö autor on võtnud lähemalt uurimise alla naaberriigid Soome ning Läti. Lisaks on keskendunud magistritöö autor suurematele lääneriikidele, nendeks on selles töös valitud Saksamaa, Prantsusmaa ning Inglismaa. Lisaks on siinjuures vaja uurida, kuidas mõjutab lapsena kogetud seksuaalne väärkohtlemine ning seksuaalkuritegude ohvriks langemine isikuid hilisemas elus ning millist rolli selles mängib kannatanu vanus.

Töö kirjutamisel on kasutatud karistusõiguse teemalist õiguskirjandust ja enamasti eesti- ja võõrkeelseid materjale. Oluliseks allikaks on samuti Justiitsministeeriumi poolt koostatud kuritegevuse statistika, mis avaldab, kui palju Eestis seksuaalkuritegusid aastas registreeritakse. Lisaks annab see ülevaate, kui paljudes seksuaalkuritegudes oli kannatanuks alaealine.

Magistritöö esimene peatükk keskendubki seadusandlusele ning seksuaalkuritegude koosseisudele. Magistritöö autor annab üldise ülevaate Eesti õiguses valitsevast olukorrast. Peatükk on jagatud üheksaks alapeatükiks ning need annavad ülevaate erinevatest seksuaalkuritegudest. Seda on autor teinud läbi seaduse kommentaaride, õiguskirjanduse ning õigusartiklite. Selline teoreetiline analüüs on vajalik, et eristada Eesti õigust teistes töös välja toodud riikides kehtivast õigusest.

Teises peatükis on analüüsitud Eesti naaberriikide Läti ja Soome, kuid ka Euroopa suuremate lääneriikide Saksamaa, Prantsusmaa ja Inglismaa seadusandlust. Autor uurib, milline on seadusandlus nendes riikides – täpsemalt, mida sisaldavad nende riikide karistusseadustikud ning

⁵ G. Paal. Riigikogu pressiteenistus. Menetlusse võeti eelnõu seksuaalse enesemääramise eapiiri kohta. 09.11.2021. Veebis kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/menetlusse-voeti-eelnou-seksuaalse-enesemaaramise-eapiiri-kohta/> (10.01.2022)

kuidas on seksuaalse enesemääramise vastased süüteod kehtestatud. See võrdlus on oluline vastamaks küsimusele, millises osas erineb Eesti õigussüsteem seksuaalkuritegude osas teistest riikidest ning kuidas sobitub muudetav seksuaalse enesemääramise eapiir sellest lähtuvalt meie õigussüsteemi.

Kolmas peatükk keskendub seksuaalkuritegude ohvriks langenud alaealiste edasisele elule. Isikud, kes on kogenud lapseas seksuaalset väärkohtlemist, kannatavad tagajärgede käes tihti peale kogu oma elu. Alaealisena kogetud juhtumid võivad jätta oma jälje psühholoogiliselt ja füüsiliselt, kuid samuti võib see omada mõju ka perekondlikul tasemel ning täiskasvanueas loodavates intiimsuhetes.⁶ Selle peatüki eesmärk on tuua välja mõjud kannatanu tervisele, käitumisele ning edasisele elule tervikuna.

Neljandas peatükis on autor toonud välja Eesti kohtute praktika seksuaalsüütegude osas alates aastast 2020 kuni aastani 2022. Otsitud on välja olulisemad lahendid. Magistritöö autor on analüüsi viinud läbi eesmärgiga vastata küsimusele, kui palju esineb seksuaalsüütegude toimepanemist alaealiste suhtes ning millised asjaolud mängivad seal rolli. Ka alaealiste vanuste välja toomine aitab anda vastuseid. Ühtlasi on autor uurinud kurjategijate kohta, analüüsid neid iseloomustavaid tunnuseid – sugu, vanus, varasem karistatavus, muud kuriteod jne.

Magistritöö koostamisel on autor kasutanud nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset meetodit. Esmalt on autor kasutanud esimese kolme peatüki osas enamasti kvalitatiivset meetodit (teine peatükk on segu nii kvalitatiivsest kui ka kvantitatiivsest) ning neljandas peatükis on peamiselt kasutusel kvantitatiivne meetod. Empiirilise kohtulahendite uurimuse tulemuste analüüsimisel on autor kasutanud ka kvalitatiivset meetodit, võttes niimoodi kokku välja uuritud andmed.

Magistritööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on: seksuaalne väärkohtlemine, seksuaalne vägivald, alaealised.

⁶ Jay, A., jt. Interim Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse. The effects of child sexual abuse. 2018. Veebis kättesaadav: <https://www.iicsa.org.uk/reports-recommendations/publications/inquiry/interim/nature-effects-child-sexual-abuse/effects-child-sexual-abuse> (11.01.2022)

1. SEKSUAALSE ENESEMÄÄRAMISE VASTASED SÜÜTEOD EESTI KARISTUSÕIGUSES

1.1. Vägistamine

Vägistamise puhul on kaitstavaks õigushüveks, mida rünnatakse, seksuaalne enesemääramisõigus. See väljendub isiku õiguses vabalt valida, kas, kellega, millal ja kuidas ta seksuaalvahekorda astub. Selline seksuaalne enesemääramisõigus on osa isikuvabadusest, mis sisaldub Eesti Vabariigi Põhiseaduse §-des 19 ja 20. Vägistamine on tihedalt seotud ka füüsilise ja vaimse tervise kahjustamisega, kuna tegemist on kehalise ründega. Lisaks tekitab vägistamine kannatanus hirmu, alandust ning ka teisi negatiivseid emotsioone. Ka tervisekahjustuse tekitamine või psüühikahäire tekkimine ei ole vägistamise korral välistatud.⁷ Tihti peale jätab vägistamine isikusse tugeva jälje ning seeläbi kannatab ta mitte vaid vahetult peale toimunut, vaid kogu oma ülejäänud elu.

Inimese tahte vastaselt temaga suguühtesse astumine või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemine vägivaldaga või ära kasutades seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama on KarS § 141 lg 1 dispositsiooniks. Lisaks tahtevastasele suguühtele hõlmab § 141 ka suguühtest erinevat sugulise iseloomuga tegu, milleks on kohtupraktika alusel loetud näiteks suguelundite silitamist ning puudutamist. Sellest lähtuvalt saab teo sugulisest iseloomust rääkida sellistel juhtudel, kui on välise teopildi põhjal ühemõtteliselt võimalik näha seksuaalset tähendust. Ei ole tähtis, et teo toimepanija ajendiks oleks iseendal seksuaalse erutuse või rahulduse esile kutsumine, vaid selline tegu võib olla kantud ka näiteks vihast, kättemaksusoojust vms.⁸

Vägistamise koosseis eeldab esiteks sotsiaaladekvaatse teona suguühet süüdlase ja kannatanu vahel ning teiseks alternatiivselt kas kannatanu vastast vägivalda kui süütegu või kannatanu abitusseisundit.⁹ Varasema Kriminaalkoodeksi kehtivusajal mõisteti vägistamise koosseisu kuuluvat suguühet kitsalt kui mehe suguelundi viimist naise tuppe. Teised seksuaalse vägivalda

⁷ Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koost J. Sootak ja P. Pikamäe. 5. vlj. Tallinn: Juura, 2021, § 141 komm 1.1

⁸ RKKKo 1-16-5792, p 14

⁹ J. Sootak. (viide 4) lk 113

viisid loeti sugulise kire rahuldamiseks ebaloomulikul viisil. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi sõnul tuleb karistusseadustiku järgi lugeda vägistamiseks tegusid, mis hõlmavad suguuhtel lisaks mehe peenise viimisele naise tuppe ka mehe peenise viimise suhu või pärakusse ning mõne muu kehaosa või eseme viimise tuppe.¹⁰ See annab pidepunkti eristamiseks, kas tegemist on suguuhteks kvalifitseeruva seksuaalaktiga või mitte. Riigikohtu seisukoht võimaldab lugeda vägistamiseks ka olukorda, milles isiku kehaõõnsusesse sisenetakse mõne muu esemega kui suguelundiga. See omakorda tagab kannatanule suurema kaitse selliste olukordade osas.

Vägistamise koosseis §-s 141 toob välja ka vägivalla. Vägivallana tuleb mõista tegusid, mis sisalduvad KarS §-des 120-121.¹¹ Abitusseisundi ärakasutamine aga ei eelda vägivallategu. Abitusseisund avaldub selles, et kannatanu on objektiivselt olukorras, milles ta ei ole võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama.¹² Abituse saab liigitada kolmeks olenevalt sellest, kas see on tingitud kannatanu east (lapseealisus), psüühilisest seisundist (nt vaimuhaigus) või füüsilisest seisundist (nt liikumisvõimetus).¹³

Kannatanu vanusest tuleneva arusaamisvõimetusel puhul ei ole kannatanu oma vanuse tõttu võimeline aru saama suguuhte ja üldse seksuaalelu bioloogilisest, emotsionaalsest ja sotsiaalsest tähendusest. Tulenevalt KarS §-st 147 on alla 10-aastane laps arusaamisvõimetu ning suguuhte temaga on alati vägistamine vastavalt § 141 lg 2 p 1 koosseisule.¹⁴ Eesti karistusseadustikus aga muudetakse 2022. aastal lapse arusaamisvõimetusel sätestust ning vanus tõstetakse 12 eluaastale.

Kaitsetuse korral saab kannatanu aru, mis temaga toimub ja ühtlasi mõistab ta, et ei suuda midagi olulist enese kaitseks teha. Kannatanu võimetusel all vastupanu osutada nähakse situatsiooni, kus kannatanu ei suuda vastupanu osutada või loobub hoopis sellest objektiivselt esineva füüsilise allajäämise või psüühilise takistuse, näiteks hirmu tõttu. Olukorra ärakasutamine tähendab, et süüdlane saab kannatanu seisundist aru, näeb, et kannatanu ei ole võimeline vastupanu osutama ning sellest tulenevalt on teo toimepanijal võimalik astuda kannatanuga suguuhendusse või vähemalt on see tema jaoks kergendatud.¹⁵ Küll aga ei ole nõutav, et kannatanul puuduks

¹⁰ RKKKo 3-1-1-95-04, p-d 9, 13

¹¹ RKKKo 3-1-1-25-07, p 13.1

¹² RKKKo 3-1-1-12-06, p 11

¹³ J. Sootak Abitusseisund vägistamisel ja sugukire rahuldamisel. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused 3-1-1-111-10, 3-1-1-48-11 ja 3-1-1-61-11. Juridica 2011/7 lk 550

¹⁴ J. Sootak (viide 4) lk 120.

¹⁵ RKKKo 3-1-1-48-11, p-d 9, 9.1

igasugune kaitsevõime. Piisab sellest, kui väliste, objektiivse vaateleja jaoks nähtavate asjaolude tõttu on kannatanu vastupanu lootusetu ning kolmandatelt isikutelt ei ole võimalik abi saada.¹⁶

Vägistamise koosseis eeldab, et suguuhe peab toimuma kannatanu tahte vastaselt ning vägivald või abitusseisundi ärakasutamine peab olema kannatanu oma tahte allutamise vahend. See tähendab, et sundimisteo ja seksuaalteo vahel peab valitsema finalistlik seos. Kohtu kohustus on selgitada, milles süüdlase poolt toime pandud sundimistegu ja seksuaaltegu seisnesid ning kuidas ja milles väljendus nende omavaheline seos lõpliku eesmärgi saavutamiseks.¹⁷

2020. aastal registreeriti Eestis 152 vägistamise juhtumit. 2019. aastal oli see arv aga 203 ning 2018. aastal rekordiliselt 212. Statistika kohaselt püsivad vägistamisjuhtumid kõrgel ning tegemist on kõige enam registreeritava seksuaalse enesemääramise vastase süüteoaga Eestis. Küll aga on valitsev arvamus, et paljud vägistamisjuhtumid jäetakse kannatanu poolt registreerimata, tulenevalt häbist, hirmust või mõnest muust asjaolust.

1.2. Tahtevastane sugulise iseloomuga tegu

Karistusseadustiku § 141¹ sätestab järgmise seksuaalse enesemääramise vastase süüteo – tahtevastase sugulise iseloomuga teo. Selle näol on tegemist vägistamisest erineva koosseisuteoga – vägistamise puhul on vajalik suguuhe, käesoleva koosseisu puhul aga muu sugulise iseloomuga tegu. Ülejäänus kattuvad koosseisutunnused vägistamise koosseisuga.¹⁸

Objektiivne koosseis eeldab sugulise iseloomuga tegu ja kolme alternatiivset sundimistegu, mille vahel peab olema finalistlik seos. Sundimisteoks võib olla kas vägivald või vastupanu- või arusaamisvõimetuse ärakasutamine. See koosseis kohaldub juhul, kui puudub vägistamise koosseisus välja toodud koosseisutunnus – suguuhe. Seksuaalse iseloomuga tegu on igasugune inimese kehaga seotud tegevus, mille eesmärgiks on sugulise erutuse ja rahulduse esilekutsumine või selle suurendamine.¹⁹ Riigikohus on leidnud lahendis 1-16-5792, et inimese seksuaalse

¹⁶ RKKKo 1-17-1629, p 19

¹⁷ Sikka, K., Arukase, H., Puur, S. M. Riigikohus. Materiaalõiguslikud probleemid Riigikohtu 2018. a isikuvastaste süütegude asjades. Artikkel kohtute aastaraamatus. Tartu, 2019 lk 4. Veebis kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/ylevaated/2019/10_Isikuvastased_suuteod.pdf (16.01.2022)

¹⁸ J. Sootak. (viide 4) lk 128.

¹⁹ J. Sootak., P. Pikamäe (viide 7) § 141¹/3.1, 3.2

enesemääramisõiguse riive peab olema piisavalt oluline, et seda lugeda sugulise iseloomuga teoks. Siinkohal tuleb hinnata sündmuse kulgemist tervikpildis, lähtudes teo toimepanemise asjaoludest ning faktilistest asjaoludest. Olulised on teo laad, intensiivsus, kestus ja muud asjaolusid, sh ka poolte omavahelisi suhteid. Mainitud Riigikohtu lahendis on kolleegium märkinud, et õpetaja poolt õpilaste alasti kehade, sh suguelundite, pesemine on käsitatav sugulise iseloomuga teona, kuna õpetaja tegi seda korduvalt ja intensiivselt. Ühtlasi tuvastati süüdistatava ajend tegude toimepanemisel ning selleks oli sugukire rahuldamise eesmärk.²⁰ Küll aga ei loeta selle koosseisu alla olukorda, milles näiteks lapsevanem peseb oma väikese lapse keha, kui tegemist ei ole seksuaalse puudutamise ja lapsevanem ei pane tegu toime sugulisel eesmärgil.

Lisaks muule tuleb sugulise iseloomu tuvastamisel võtta arvesse ka selle olulisust. KarS § 141 mõttes ei saa sugulise iseloomuga teoks lugeda igasugust ühemõttelist seksuaalse tähendusega käitumist, vaid ainult sellist tegu, mille puhul on isiku seksuaalse enesemääramisõiguse riive piisavalt oluline. Sugulise iseloomuga teo korral, milles ei ole kannatanu kaasatud suguühtesse, on kohtu ülesanne tuvastada ja hinnata õigushüve kahjustamise ulatust. Seda tuleb teha igal üksikjuhul, lähtuda tuleb konkreetsetest teo toimepanemise asjaoludest ning faktiliste asjaolude põhjal tuvastada. Siinjuures tuleb kohtul hinnata sündmuse kulgemist tervikuna, arvesse võtta teo laadi (nt kas kannatanu on puudutatud riivamisega või oli tegemist käperdamisega), kestust ning muid teo toimepanemise asjaolusid, sh poolte omavahelisi suhteid. Kannatanu seksuaalset enesemääramisõigust ja kehalist puutumatust kahjustavad olemuslikult vähe näiteks jala hõõrumine lapsealase kannatanu ühe või mõlema sääre vastu ja käe korduv asetamine kannatanu reiele ja põlvele olgugi, et nende tegude eesmärk oli teo toimepanijas seksuaalse rahulduse esilekutsumine.²¹

1.3. Suguühtele või muule sugulise iseloomuga teole sundimine

Suguühtele või muule sugulise iseloomuga teole sundimine on sätestatud KarS §-s 143. Selle kohaselt karistatakse isikut kuni kolmeaastase vangistusega, kui kannatanu tahte vastaselt temaga suguühtesse astutakse või muu sugulise iseloomuga tegu toime pannakse, kasutades ära kannatanu

²⁰ RKKKo 1-16-5792, p-d 15, 16

²¹ RKKKo 1-17-6580, p-d 10 ja 13

sõltuvust süüdlasest. Selle koosseisu puhul peab aga puuduma karistusseadustiku §-s 141 või 141¹ järgne vägivald või seisund, milles kannatanu ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama.

Käesoleva koosseisu puhul on kaitstavaks õigushüveks kannatanu seksuaalne enesemääramine sellistes suhetes, kus kannatanul on märgatavalt raskendatud oma tahte kujundamine, kuna süüdlasel on kannatanu üle psühhosotsiaalne võim. Suhtes subordineerinud positsioonil asuva isiku ehk kannatanu seksuaalse enesemääramise õigust kahjustatakse suguuhendusele sundimisega, mõjutades teda suhtest tulenevate võimuinstrumentide kasutamise abil astuma vahekorda.²² Lisaks seksuaalsele enesemääramisele kaitseb koosseis ka kõrvalise hüvena tervist, sest suguuhte ja muude seksuaaltegudega rikutakse kannatanu keha puutumatust ja võidakse seeläbi kahjustada ka vaimset ja füüsilist tervist.²³ Õigus tervise kaitsele tuleb Põhiseaduse §-st 28.

Koosseis koosneb kahest teost, milleks on esiteks suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu ja teiseks inimese sundimine selleks. Sundimise mõiste tuleneb KarS § 143 lg-st 1 – sundimise tunnused on kannatanu tahte vastaselt temaga suguuhtesse astumine ja kannatanu sõltuvus süüdlasest. Need tunnused peavad mõlemad esinema. Sundimiseks saab lugeda mistahes sõltuvussuhte ärakasutamist selleks, et saavutada suguuhe isikuga, kes seda ise vabatahtlikult ei soovi, kuid on selleks sunnitud sõltuvusest tulenevatel põhjustel (nt võimalik töökoha kaotus, hirm võimuka sugulase ees vms). Antud koosseis välistab vägivalda kasutamise – sel juhul on tegemist vägistamisega või muu sugulise iseloomuga teoga.²⁴

Erinevalt vägistamise koosseisust, milles kannatanu vastanduv tahe murtakse teo toimepanija poolt, teeb suguuhendusele sundimise puhul otsuse suguuhendusse astumiseks näiliselt kannatanu ise. Kuna kannatanu tahe on sõltuvussuhte tõttu allutatud süüdistatavale, ei ole selline otsus kannatanu poolt õiguslikult relevantne. Sõltuvussuhe on suhe, milles ühe isiku käitumisotsustused on tingitud teisest isikust tulenevast mõjust. Tegemist on asümmeetrilise suhtega, kuna võim on isikute vahel relevantsetes aspektides jaotunud nii ebavõrdselt, et üht isikut saab vaadelda kui

²² RKKKo 3-1-1-109-10, p 15

²³ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 143/1

²⁴ J. Sootak, (viide 4) lk 130

teisele allutatuna ning sellest tulenevalt ei lähtu ta käitumisotsustustes enda vabast tahtekujundustest.²⁵

Teo toimepanijal peab sõltuvussuhtes eksisteerima mingi reaalne võim kannatanu üle ehk tal peab olema võimalus teha kitsendusi, võtta ära kannatanu hüvesid või pakkuda eeliseid. Tegemist peab olema millegi enamaga, kui pelgalt isikliku autoriteediga.²⁶ Selleks, et vastata küsimusele kas süüdistataval on mingi reaalne võim kannatanu üle, tuleb vastata küsimusele, kas kannatanu positsioon on faktiliselt süüdistatava poolt mõjutatav nii, et võib kannatanult eeldada, et ta kaalutletult süüdistatava tahtele alistub. Hinnangut andes tuleb lähtuda ka kannatanu isikuomadustest ning tema enesekehtestamise võimest kujunenud olukorras.²⁷

Sõltuvussuhe võib olla nii õigusel põhinev kui ka õiguslikult reguleerimata suhtluses. Õigusel põhinevas suhtes on teo toimepanijal kannatanu üle mingi juriidiline võim ning seeläbi on tal võimalus kannatanu käitumist olulisel määral mõjutada. Selline suhe on näiteks vanem ja laps, õpetaja ja õpilane jne. Siia kuuluvad ka lepingust tulenevad võlausaldaja suhted võlgnikuga. Selline võimupositsioon annab süüdlasele seadusega tagatud võimaluse teha kannatanu suhtes nii negatiivseid kui ka positiivseid otsuseid. Õiguslikult reguleerimata suhtlustes tuleb sõltuvuse ulatus ning olemus faktiliselt tuvastada.²⁸ Riigikohus on leidnud, et kui süüdistatav saavutab alasti video avalikustamisega ähvardades alaealise kannatanu üle kontrolli ning kasutab sellest tulenevat võimupositsiooni teadlikult ära, on tegemist suguuhtelega või muule sugulise iseloomuga teole sundimisega KarS § 143 järgi.²⁹

Selleks, et suguuhendusele sundimise koosseisu jaatada, tuleb lisaks sõltuvussuhte tuvastamisele teha kindlaks, et süüdistatav on teo toime pannud oma võimupositsiooni ära kasutades. Selleks saab lugeda olukorda, milles süüdistatav kasutab seksuaalsel eesmärgil ära kannatanu sisemist sõltuvust teo toimepanijast. Juhul kui süüdistatav ei kasuta oma võimu ja üleolekut kannatanu suhtes äratuntavalt vahendina suguuhenduseni jõudmiseni, ei ole tegemist koosseisupärase teoga.³⁰

²⁵ (viide 22) p 16.1

²⁶ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 143/3.3.3.

²⁷ (viide 23) p 16.3

²⁸ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 143/3.3.1.

²⁹ RKKKo 3-1-1-61-11, p 9

³⁰ (viide 22) p 17

1.4. Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades

Tegemist on KarS § 143² lg 1 järgi olukorraga, milles täisealine isik noorema kui kaheksateistaastase isikuga suguühtesse astub või muu sugulise iseloomuga teo toime paneb, kasutades ära kannatanu sõltuvust süüdlasest või kuritarvitades saavutatud mõjuvõimu või usaldust, kui puudub KarS §-s 141 või 141¹ nimetatud vägivald või seisund, milles kannatanu ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama. Sellise teo eest karistatakse kahekuni kaheksa-aastase vangistusega.

Õigushüve, mida nimetatud säte kaitseb, on alaealise seksuaalne enesemääramisõigus ja tervis, lisaks tema normaalne areng. Antud teo objektiivne koosseis koosneb kolmest alternatiivsest kannatanu suhtes mõju omavast erisubjektist, mõju ärakasutamisest, kahest alternatiivsest seksuaalteost ja finalistlikust seosest ärakasutamise ning seksuaalteo vahel. Teo objektiks ehk kannatanuks saab olla vaid noorem kui kaheksateistaastane isik, kes on teo toimepanijast sõltuvuses, tema mõjuvõimu all või temaga mingis usaldussuhtes.³¹

Selle koosseisu puhul astub täisealine isik alaealisega suguühtesse või paneb toime muu sugulise iseloomuga teo, kasutades seejuures ära kannatanu sõltuvust temast või kuritarvitades lapse suhtes saavutatud mõjuvõimu või usaldust. Koosseisu realiseerumiseks ei ole vajalik kannatanu suhtes toime pandud vägivald või sund, ühtlasi ei ole oluline, et kannatanu viibiks seisundis, milles ta ei saa toimunust aru või ei ole võimeline vastupanu osutama. Siinkohal võib tuleneda initsiatiiv lapse poolt, kuid tegemist on siiski karistatava teoga, kui nimetatud kannatanu ja täisealise teo toimepanija vahel on usaldussuhe (nt peresõber, tugiisik, nõustaja), sõltuvussuhe (nt pereliige, kasuvanem, lapsehoidja) või mõjuvõim/autoriteet (nt õpetaja, treener).³²

Kannatanul peab olema teo toimepanija vastu usaldus. See tähendab, et teo toimepanija on tema vastu aus ja käitub alati usaldaja ehk kannatanu huve arvesse võttes. Ärakasutamine ehk usalduse kuritarvitamine on siinkohal usalduse kasutamine kannatanu tahte ja huvide vastaselt. Nimetatud

³¹ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 143²/1, 3.1., 3.7.

³² Kriminaalpoliitika. Milliseid lapse vastu suunatud seksuaalseid tegusid loetakse kuritegudeks? Veebis kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/mis-laste-seksuaalne-vaarkohtlemine/milliseid-lapse-vastu-suunatud-seksuaalsed-tegusid-loetakse> (17.01.2022)

koosseisu puhul on tähtis, et kannatanu ja teo toimepanija vahel oleks usaldussuhe ning see saab luua kurjategijale võimaluse kannatanule ligi pääseda ja tema tahte vastaselt tegu toime panna.³³

1.5. Suguühe järeltulijaga

Sarnaselt eelmise koosseisuga, on ka KarS §-s 144 kaitstavaks õigushüveks alaealise seksuaalne enesemääramisõigus ja tervis, lisaks ka tema normaalne areng.

Kahjustatava õigushüvena käsitletakse ka perekonna aluseid, geneetilisi kaalutlusi, aga ka emotsionaalset kõlblustunnet. Järeltulijaga suguühtesse astumise näol on tegemist verepilastusega, mis on sätestatud koosseisuna §-s 144. Verepilastus on suguühe lähedaste sugulaste vahel, tavaliselt loetakse lähedasteks sugulasteks kolme põlvkonna kaugusel olevaid sugulasi. Erinevates riikides on lähedaste sugulaste mõiste erinev ning see oleneb sellest, kuidas on karistusseadustikud lähedase sugulaste mõistet defineerinud. Näiteks Saksa karistusseadustiku (StGB) § 173 loeb lähedaseks sugulaseks nii alaneja sugulase, üleneja sugulase kui ka õed-vennad. Eesti karistusseadustik loeb aga lähedaseks sugulaseks üksnes alanevas liinis sugulase.³⁴

Suguühe järeltulijaga ei ole karistatav Belgia, Hollandi, Luksemburgi, Portugali, Türgi, Jaapani, Argentiina ja Brasiilia õigussüsteemides. Itaalia, Uruguay, Venezuela ja Panama sanktsioneerivad suguühete järeltulijaga ainult sel juhul, kui see on põhjustanud avalikku häiringut (saksa k *öffentliches Ärgernis*).³⁵

Eesti õiguses karistatakse vanemat, vanema õigustega isikut või vanavanemat kahe- kuni kaheksa-aastase vangistusega, kui ta astub lapse või lapselapsega suguühtesse või paneb toime muu sugulise iseloomuga teo.

Lapse vanem on isik, kellest laps põlvneb. Perekonnaseaduse § 83 nimetab lapse emana naise, kes on lapse sünnitanud. Lapse isa on § 84 lg 1 järgi mees, kes on lapse eostanud. Siinkohal loetakse, et lapse on eostanud mees, kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isadus on tuvastatud kohtu poolt. Vanema õigustega isik on isik, kes ei ole lapse

³³ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 143²/3.3.4.

³⁴ J. Sootak (viide 4) lk 133

³⁵ Al-Zand, A., Siebenhüner, J. Gutachten zur Vereinbarkeit von § 173 StGB mit dem Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland. Leipzig, 2007 lk 16

bioloogiline vanem, kuid kellel on püsivalt lapse hooldusõigus, mis tuleneb perekonnaseaduse § 116 lg-st 2. Tegemist võib olla kasuvanema ja lapsendajaga, kuid mitte isikuga, kes on määratud lapse eestkostjaks tööülesannete raames. Vanavanem on lapse vanema vanem või isik, kes on olnud vanema suhtes vanema õigustega isikuks.

Teoobjektiks KarS § 144 puhul saab olla süüdlase laps või lapselaps, kes on üle 10 aasta vana ja noorem kui 18-aastane. Kuna aga koosseis ei nimeta lapse vanust, võib olla teoobjektiks ka süüdlase täisealine laps või lapselaps. Selline olukord tuleb kõne alla näiteks juhul, kui täisealine järeltulija on süüdlasest sotsiaal-majanduslikus sõltuvuses (näiteks õpib kõrgkoolis, on invaliid vms). Sotsiaal-majandusliku sõltuvuse läbi lapse või lapselapse nimetamine tugevdab laste kaitset vanemapoolse seksuaalse väärkohtlemise vastu.³⁶

2021. aastal registreeritud alaealise kannatanuga kontaktsetest seksuaalkuritegudest oli 47% juhtudest teo toimepanijaks pereliige või sugulane. Sellest omakorda 66% juhtudel oli tegemist (endise) (kasu)-isa või ema elukaaslasega, 13% (kasu)vanaisaga, 4% (kasu)vennaga ning 17% juhtudest oli tegemist muu pereliikme või sugulasega (nt onu, õemees, vanaema õepoeg jne).³⁷ Ligi pool kõigist alaealise kannatanuga kontaktsetest seksuaalkuritegudest pandi toime pereliikme või lähisugulase poolt, mis näitab, et selliseid situatsioone esineb väga tihti ning võõra kurjategijaga juhtumeid tuleb ette küllaltki vähe.

1.6. Suguühe või muu sugulise iseloomuga teo lapsealisesega

Karistusseadustiku § 145 lg 1 sätestab, et täisealise isiku poolt noorema kui neljateistaastase isikuga suguühtesse astumise või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemise eest karistatakse kuni viieaastase vangistusega.

Siinkohal tuleb leida lahendus probleemile, mis juhul on tegemist lubatud ja keelatud suguühtega ehk millisest vanusest alates ei ole enam tegemist lapse vaimse ja füüsilise arengu kaitsmisega, vaid on tegemist tema seksuaalse vabaduse ja enesemääramise piiramisega. Siin tuleb teha vahet

³⁶ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 144/3.3., 3.4.1.

³⁷ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2021. Seksuaalkuriteod. Veebis kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/Seksuaalkuriteod_page.html (07.04.2022)

kahel situatsioonil – ühel juhul on tegemist alaealiste omavahelise suhtlemisega ning teiselt poolt alaealiste seksuaalse ärakasutamisega.

Kui partnerite vahel ei ole olulist vanusevahet, siis ei ole tegemist alaealise seksuaalse ärakasutamisega. Nimelt nõuab KarS § 145 erisubjekti ehk täiskasvanut. Eesti õigusloomes on loobutud sekkumast alaealiste seksuaalellu, täisealiseks saamise loomulikku protsessi ja on kehtestatud alaealisele karistusõigusliku kaitse täiskasvanu poolt seksuaalkuriteo toimepanemise vastu.³⁸

Seadusandluses on lähtutud siiani põhimõttest, et inimene omandab seksuaalkäitumises täieliku arusaamisvõime 14-aastaselt, sellest tulenevalt on ka Eestis seksuaalse enesemääramise vanusepiiriks 14 aastat. Kui tegemist on noorema isikuga, on tema võime suguelu adekvaatselt mõista piiratud ning seetõttu loetakse temalt nõusoleku saamise ehk väljameelitamise alati ärakasutamiseks. Nimetatud koosseisu eesmärk on laste kaitsemine seksuaalse ärakasutamise eest ning seeläbi tagada nende normaalne areng.³⁹

Karistusseadustiku muutmisega⁴⁰ on kavandatud muuta seda paragrahvi. Ümberkorraldustes muudetakse kannatanu vanus – 14-aastase isiku asemel on sel juhul tegemist 16-aastase alaealisega. Lisaks sellele on plaanitud lisada erand, mille puhul ei karistata täisealist teo toimepanijat juhul, kui tema ja 14-16 aastase kannatanu vanusevahe ei ületa viit aastat. Tegemist on nõ *Romeo ja Julia* ehk lähiealiste klausliga. Selline täiendus tähendab, et noorte omavahelised seksuaalsuhted on lubatud ehk 14-aastane alaealine võib astuda seksuaalsuhtesse kuni 19-aastase täiskasvanuga, 15-aastane kuni 20-aastase täisealisega jne. Muudatus on oluline, kuna see võimaldab lähiealistel isikutel astuda seksuaalsuhtesse kartmata, et üks saab teo eest karistada. Noorte isikute seksuaalsuhted on konsensuslikul alusel igati normaalsed ning nende piiramisega kaasneks isikute seksuaalse enesemääramise range piiramine.

Antud koosseisu muudatuse juures on oluline, et suhe kahe seksuaalpartneri vahel oleks konsensuslik ning kooskõlastatud. Kui puudub alla 16-aastase isiku nõusolek suguühteks või

³⁸ J. Sootak (viide 4) lk 134, 135

³⁹ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 145/1

⁴⁰ Justiitsministeerium. Karistusseadustiku ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu (seksuaalse enesemääramise ja abiellumise eapiiri muutmise.) 2021, lk 32. Veebis kättesaadav:

<https://advokatuur.ee/uploads/files/Karistusseadustiku%20ja%20perekonnaseaduse%20muutmise%20eel%20n%20C3%B5u.pdf> (03.02.2022)

mõneks muuks sugulise iseloomuga teoks, tuleb see tegu siiski paigutada mõne muu koosseisu alla (nt vägistamine), mis hõlmab oma koosseisus kannatanu tahtevastasust.

1.7. Alaealiselt seksi ostmine

2013. aastal võttis Riigikogu vastu otsuse muuta alaealiselt seksi ostmine kuriteoks. Nimelt on tegemist keeluga astuda rahalise tasu või muu hüve eest alaealise (alla 18-aastase) isikuga suguühtesse või panna toime muu sugulise iseloomuga tegu.⁴¹ Selle kuriteo eest karistatakse kuni kolmeaastase vangistusega. Kui kannatanuks on alla 14-aastane isik, karistatakse süüdlast kuni viieaastase vangistusega. Antud koosseisu puhul on oluline märkida, et tihtipeale on lapsi lihtne ahvatleda mingi tasu või kingitusega. Noore inimese arengutase ei pruugi hoomata, mida toob endaga kaasa seksuaalsuhtesse astumine teise isikuga ning sellest tulenevalt võib selline olukord kujuneda lapse vaimsele arengule traumeerivaks.

Tasu on raha või hüve, mis on suunatud saajale ehk mille arvel viimase varaline olukord paraneb. Rahalise tasu all mõeldakse raha mistahes valuutas. Rahaline tasu võib kuuluda tasumisele nii sularahas, pangapäilekandega, krediitkaardiga, internetipõhise maksekeskkonna (nt PayPal) kaudu jne. Muu hüve on varaliselt hinnatav asi või õigus, nt võimalus sõita reisile, minna kinno vms. Ühtlasi nõuab koosseis, et tasu makstaks või muu hüve antaks üle vastutasuks mingi konkreetse seksuaalakti eest, mille alaealine sooritab. Kui raha makstakse alaealisele kulude katteks (nt taksoraha), siis ei ole koosseis täidetud ning KarS § 145¹ ei kohaldu. Seksuaalakti ja tasu maksmise vahel peab samuti valitsema finalistlik seos.⁴²

Tartu Ringkonnakohus on leidnud lahendis 1-19-7756, et käesolev koosseis näib tekstis viitavat sellele, et tasu või muud hüve peab olema lubatud või antud alaealisega suguühendusse astuvale isikule. Sel juhul võiks tegemist olla olukorraga, kus isik astub suguühtesse alaealisega seetõttu, et too ise pakub talle raha. Küll aga saab KarS § 145¹ pealkirja lugedes tõdeda, et tasu või muu hüve peab olema suunatud just alaealisele, mitte teo toimepanijale. Teiseks tuleneb lahendist, et karistusnorm katab ka sellised olukorrad, milles tasu või muud hüve lubatakse alaealisele ning

⁴¹ P. Luts. Alaealiselt seksi ostmine on edaspidi kuritegu. Eesti Rahvusringhääling, 2013. Veebis kättesaadav: <https://www.err.ee/322408/alaealiselt-seksi-ostmine-on-edaspidi-kuritegu> (25.01.2022)

⁴² J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 145¹/3.3

viimane sooritab seksuaalakti just selle tasu saamise lootuses, kuid hiljem tasu üle ei anta. Seega on võimalik, et tasu või mõne muu hüve lubajaks või andjaks on keegi kolmas isik. Siinkohal leiab Ringkonnakohus, et normi mõistetavuse, keelelise korrektsuse ning seaduse sõnastusliku ühtsuse huvides oleks olnud parem, kui seadusandja oleks üheselt sätestanud, et koosseisu all mõistetakse nii tasu või muu hüve lubamist kui ka tegelikku välja maksmist või andmist.

Lisaks on lahendis märgitud, et oluline ei ole see, kas teo toimepanija mõistab kannatanu alaealisust näiteks kommunikatsioonivahendite abil suheldes. Kriminaalkolleegium selgitas, et isegi, kui konkreetseid veebilehekülgi on lubatud kasutada vaid täisealistel, ei ole alust teo toimepanijal väita, et sellest tulenevalt ei arvanud ta kannatanut olevat alaealine. Üldteada on, et internetis võib isik oma vanuse kohta valetada, kuid hiljemalt kannatanuga kokku saades peaks teo toimepanija mõistma kannatanu alaealisust.⁴³

Kuritegu loetakse lõpuleviiduks, kui kannatanu ja süüdlane on suguühtesse astunud või süüdlane on alustanud muu sugulise iseloomuga teo toimepanemisega ehk loonud kehalise kontakti. Süüteo katse algab hetkest, kui teo toimepanija alustab vastavalt oma teoplaanile suguühte eest tasumist. Katse alustamiseks võib lugeda ka lubadust, et tasu antakse üle pärast seksuaalakti. Juhul kui tasu maksmine ei ole aga varasemalt kokku lepitud, ei ole KarS § 145¹ koosseis täidetud ning puudub finalistlik seos tasu ja seksuaalakti vahel.⁴⁴ Siinkohal aga paistab murekoht, kuna kuriteo toimepanija võib pakkuda alaealisele raha või muud tasu alles peale seksuaalakti. Seetõttu võib alaealine loobuda kuriteost teatamisest, kuna talle on pakutud teo eest mingisugust hüve.

Karistusseadustiku muutmisega tehakse ka antud koosseisu muudatus, millega tõstetakse kannatanu vanus 14-aasta pealt 16-aasta peale. Jällegi on tegemist ümberkorraldusega, mis annab kaitse suuremale ringile alaealistele ning kaitseb seega nende tervist ja seksuaalse enesemääramise õigust.

⁴³ TrtRnKo 1-19-7756, p 44

⁴⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 7) § 145^{1/5}

1.8. Eapiiri määratlemine

Magistritöö kirjutamise hetkel on Eestis seksuaalse enesemääramise eapiir karistusseadustiku järgi 14 eluaastat. Sellise eapiiriga erineb Eesti oma naaberriikidest nii Põhjamaades kui ka Balti riikides. 2022. aasta juunis on plaanitud tõsta seksuaalse enesemääramise piir 16 eluaastale, kuna selles vanuses noored on palju küpsemad seksuaalsusega seotud otsuste tegemisel kui 14-aastased. Isegi kui laps on sel juhul alla 16-aastane ja annab oma nõusoleku, loetakse seksuaalühendus või muu seksuaalse iseloomuga tegu kuriteoks. Seda tehakse põhjusel, et noore alaealise jaoks ei pruugi selline seksuaalne tegu olla sama tähendusega kui vanema isiku jaoks.

Eapiiri kujundamisel on oluline silmas pidada, kuidas lapsed loovad oma vaateid seksuaalsusesse. Tihtipeale on laste puhul probleemiks see, et nad ei oska või julge täisealisele isikule piire kehtestada ning sellest tulenevalt lähevad nad seksuaalsuhtega kaasa. Lisaks ahvatleb alaealised vanemate partnerite puhul nende rohke seksuaalkogemus, aga ka täiskasvanulikkus ja emotsionaalne küpsus. Noored alaealised on selliste asjaolude suhtes naiivsemad ning tihtipeale leiavad nad vanemas seksuaalpartneris tuge ja kindlustunnet, mida nad oma eakaaslastelt või perekonnalt ei saa. Selline toetamine ja turvatunde pakkumine võib olla üks tehnikaid, mida täisealine isik kasutab alaealisega seksuaalsuhtesse astumiseks. Kohati võib seda ka vaadelda kui nõ võrgutamismeetodit enne väärkohtlemise toimepanemist. Selle eesmärgiks võib olla ka juurdepääs tulevastele ohvritele ning nende ettevalmistamine selleks, et nad oleksid nõus seksuaalse kuritarvitamisega.

1.9. Alaealise suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisesega

Karistusseadustiku muutmisega tuuakse sisse mitmed muudatused. Juba küllaltki rikkalikule seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude kataloogile lisatakse § 144¹, mille näol on tegemist alaealise suguuhtega või muu teoga lapsealisesega, millel on suguline iseloom. Nimelt karistatakse vähemalt 16-aastast isikut, kui ta noorema kui 12-aastase isikuga suguuhtesse astub või paneb toime mõne muu sugulise iseloomuga teo. Sellise koosseisu eesmärk võiks olla noorte alaealiste kaitsmine. Kuna karistusseadustik tutvustab ka Eesti õigusesse *Romeo ja Julia* klausli, siis on vaja

ka reguleerida olukordasid, milles isikute eavahe ei ole küll märkimisväärselt suur, kuid kannatanu näol on siiski tegemist noore isikuga. Kannatanu vanusest tulenevalt saab väita, et ta ei ole võimeline ise andma nõusolekut seksuaalsuhtesse astumiseks. Kui tegemist on alla 10-aastase kannatanuga, loetakse koosseis siiski KarS § 141 või 141¹ alla kuuluvaks.

Karistusseadustiku kohaselt on hetkel noorem kui kümneaastane isik arusaamisvõimetu. See tähendab, et alla 10-aastane isik on täielikult võimetu aru saama sellest, mida tähendab seksuaalsuhe või seksuaalkäitumine.

Sellest tulenevalt ei ole ta ka võimeline ise selliseid otsuseid vastu võtma ning tuleb liigitada arusaamisvõimetuks. Karistusseadustiku muudatusega tõstetakse aga arusaamisvõimetuse iga 12-aasta peale. Lisatakse, et alla 12-aastane isik on arusaamisvõimetu seksuaalsüütegude osas, kui teo toimepanija on täisealine. Siin tuleks aga lähtuda kaasusepõhiselt ehk tuvastada, kas seksuaalselt väärkoheldud laps on arusaamisvõimeline või mitte. Inimeste erinevustest tulenevalt on keeruline üheselt väita, et näiteks 13-aastane laps on arusaamisvõimeline ning suudab ise tajuda situatsiooni asjaolusid.

2. ALAEALISTEGA SEOTUD SEKSUAALKURITEOD MUJAL EUROOPA RIIKIDES

2.1. Erinevused eapiiris

2021. aastal registreeriti Eestis 753 seksuaalkuritegu, sh 186 vägistamist. Registreeritud seksuaalkuritegudest 663-s oli kannatanuks alaealine (tegemist nii kontaktsete kui ka mittekontaktsete seksuaalkuritegudega). Alaealise kannatanuga kontaktsete seksuaalkuritegude arv kasvas võrreldes 2020. aastaga hüppeliselt 36% (ehk 81 seksuaalkuritegu rohkem). Sellised arvud on äärmiselt suured ning hirmuäratavad. Alaealise kannatanuga kontaktseid seksuaalkuritegusid registreeriti 2021. aastal 303 juhtumit, sh 102 vägistamist ning 67 tahtevastast sugulise iseloomuga tegu.⁴⁵

Riigiti erineb seksuaalse enesemääramise eapiir märkimisväärselt. Sellist eapiiri erinevust põhjendatakse tihti kultuuri- ja moraalnormide ning ühiskonnas ajaga välja kujunenud tavade erinevusega.⁴⁶ Paljudes riikides on normaalne, et isikud abielluvad varajases eas ning seeläbi on normaliseeritud ka noorte alaealiste seksuaalsuhted. Küll aga on vaja keskenduda alaealiste küpsusele ning teha kindlaks, kas selline lähenemine on lapsi kaitsev ning ei takista nende normaalset arengut.

Eestis kehtiva õiguse muutmise ehk seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmise järgselt sarnaneb Eesti kõige enam naaberriikides, sh Põhjamaades kehtivale eapiirile. Selline naaberriikidega eapiiri ühtlaseks muutmine aitab paremini takistada laste seksuaalse väärkohtlemise eesmärgil Eestisse reisimist. Vastasel juhul tekitab praktikas rahvusvahelise haardega seksuaalse väärkohtlemise juhtumite menetlemisel probleeme, kui seksuaalse enesemääramise eapiir riigiti tunduvalt erineb.⁴⁷

⁴⁵ Justiitsministeerium (viide 37)

⁴⁶ Tamm, K., Ploom, T. Seksuaalse enesemääramise eapiiri muutmise analüüs. 2011 lk 1. Veebis kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/seksuaalse_enesemaaramise_eapiiri_muutmise_analuus.pdf (02.02.2022)

⁴⁷ Justiitsministeerium (viide 40)

Võib esineda olukordi, kus kurjategija riigis on seksuaalse enesemääramise eapiir kõrge ning tulenevalt oma soovist astuda seksuaalsuhtesse noorema isikuga võtab ta ette teekonna teise riiki, milles eapiir on tunduvalt madalam. Sellised juhud on väga ohtlikud, kuna need soodustavad laste langemist seksuaalsüütegude ohvriks ning seeläbi kahjustatakse oluliselt nende normaalset arengut.

Järgnevas peatükis analüüsib magistritöö autor Eesti naaberriikides Soomes ja Lätis ning lisaks Saksamaal, Prantsusmaal ja Inglismaal kehtivat õigust. Täpsemalt on vaatluse all seksuaalkuritegude regulatsioon, keskendudes seksuaalse enesemääramise eapiirile ning sätete sõnastusele. Eesmärk on välja selgitada seksuaalse enesemääramise vanus, analüüsida sätteid, mis on seotud alaealistega ning võrrelda neid seejärel Eestis kehtiva regulatsiooniga.

2.2. Naaberriigid – Soome ja Läti

2.2.1. Soome

Soome karistusseadustik ehk *Rikoslaki* sätestab seksuaalkuriteod 20. peatükis.

Rikoslaki 20. peatükk § 1 näeb ette vägistamise koosseisu. Selle kohaselt on tegemist vägistamise koosseisuga, kui teo toimepanija sunnib kannatanut läbi ähvarduse või vägivalla seksuaalvahekorrale. Sellise teo eest karistatakse teo toimepanijat vangistusega vähemalt üks aasta ning kõige rohkem kuus aastat. Raskekujuline vägistamine on toodud välja sama peatüki §-s 2, mille lõike 1 punkt 3 seob teo alaealisusega – nimelt kui vägistamise ohver on alla 18-aastane ning vägistamine on raskekujuline tervikuna, karistatakse isikut vangistusega vähemalt kaks aastat ning kõige rohkem kümme aastat.

Seksuaalne väärkohtlemine alaealise suhtes on toodud välja § 5 lg-s 2, mille kohaselt on koosseis täidetud, kui isik kasutab ära oma positsiooni, et meelitada alaealine seksuaalvahekorda, mõnda muusse seksuaalakti, mis kuritarvitab kannatanu õigust seksuaalsele enesemääramisele või alluma mõnele sellisele teole. Alaealine peab olema alla 18-aastane, kelle iseseisev teovõime seksuaalsele enesemääramisele, tulenevalt tema ebaküpsusest või isikute vahelisest vanusevahest, on oluliselt

madalam kui kurjategija oma ning ühtlasi peab kurjategija seda ebaküpsust jultunult ära kasutama. Sellise teo eest karistatakse trahvi või vangistusega maksimaalselt neli aastat.

Lapse seksuaalne väärkohtlemine on sätestatud §-s 6. Lõike 1 kohaselt isikut, kes puudutab või sooritab mõnel muul viisil seksuaalse teo noorema kui 16-aastase lapse suhtes, kusjuures nimetatud tegu kahjustab lapse arengut või ahvatleb teda sellist tegu sooritama, karistatakse vangistusega vähemalt neljaks kuuks ja kõige rohkem neljaks aastaks.

Rikoslaki 20. peatükk § 7 määratleb lapse raskekujulise seksuaalse väärkohtlemise, mis on karistatav vangistusega vähemalt üks aasta ning kõige rohkem kümme aastat. Lõike 1 järgi karistatakse lapse raskekujulise seksuaalse väärkohtlemise eest, kui:

- 1) isik astub seksuaalsesse vahekorda alla 16-aastase lapsega või vastavalt § 6 lg-le 2 lapsega, kes on vanem kui 16 aastat kuid alla 18-aastane, või;
- 2) lapse seksuaalse väärkohtlemise puhul:
 - a) on kannatanuks laps, kelle vanus või arengutase on selline, et süütegu võimaldab tekitada talle erilist kahju,
 - b) süütegu on toime pandud eriti alandaval viisil, või
 - c) süütegu soodustab lapsele erilise vigastuse tekitamist, mis on tingitud lapse erilise usalduse tõttu, mida ta on kurjategija vastu avaldanud, või lapse erilise sõltuvuse tõttu kurjategijast.

Nendest sätetest tuleneb Soome õigusloomes välja kujunenud põhimõte, et seksuaalse enesemääramise eapiir on 16.

Soome karistusseadus toob sisse ka eapiiri lähedase vanuse mõiste. See ei täpsusta küll osapoolte vahelist lubatud vanuselist erinevust, vaid lähtub sellest, et partnerite vaimse ja füüsilise arengu taseme erinevus ei ole suur. Kohtu pädevusse on jäetud arengutaseme erinevuse hindamine.⁴⁸

⁴⁸ Justiitsministeerium. (viide 40) 2021 lk 7.

2.2.2. Läti

Läti karistusseadustik on *Kriminālikums*, mis sätestab seksuaalse enesemääramise vastased kuriteod peatükis 16. peatükis, mis sisaldab endas nii moraalivastaseid kui ka seksuaalse puutumatusse vastaseid kuritegusid.

Vägistamine on sätestatud §-s 159. Lõikes 1 määratakse karistus vägistamise eest isikule, kes astub kannatanuga vahekorda, kasutades ära viimase abitusseisundit või tehes seda kannatanu tahte vastaselt, kasutades selleks vägivalda, ähvardusi või usaldust, autoriteeti või avaldades muud mõju ohvrile. Kohaldatav karistus on vangistus neljaks kuni kümneks aastaks ja tingimisi järelevalve kuni viieks aastaks. Juhul, kui kurjategija paneb toime vägistamise koosseisupärase teo grupiviisiliselt või alaealise suhtes, on karistuseks eluaegne vangistus või vabadusekaotus viieks kuni kahekümneks aastaks ning katseajaga järelevalve kuni viieks aastaks (lõige 2). Kui kurjategija paneb toime vägistamise, millega ta tekitab kannatanule raskeid tagajärgi või kui ta paneb toime vägistamise alla 16-aastase kannatanu suhtes, on karistuseks eluaegne vangistus või vabadusekaotus kümneks kuni kahekümneks aastaks ja tingimisi järelevalve kuni viieks aastaks (lõige 3).

Laialdaselt on reguleeritud seksuaalvägivalda *Kriminālikums* §-s 160. Lõike 1 kohaselt on koosseis täidetud, kui isik sooritab seksuaalse iseloomuga teo seksuaalse rahulduse saamise eesmärgil, olles füüsilises kontaktis kannatanu kehaga ning kui sellised teod on pandud toime ohvri abitusseisundit ära kasutades või ohvri tahte vastaselt vägivalda, ähvarduste või usalduse, võimu või muu mõju kasutamise. Sellise teo eest on Läti karistusõiguses nähtud ette karistuseks vangistus kuni seitsmeks aastaks ja tingimisi järelevalve kuni viieks aastaks. Kui kurjategijad tegutsevad grupiviisiliselt või kannatanuks on alaealine, on karistuseks vangistus kolm kuni kaksteist aastat (lõige 3). Lõige 4 näeb ette, et kui vägistamisega on tekitatud kannatanule tõsised tagajärjed või kui kannatanu on alla 16-aastane, on karistuseks vangistus viis kuni viisteist aastat.

Lõige 2 sätestab, et kui isik sooritab anal- või suuõõneakti või seksuaalse rahuldamise ebaloomulikul viisil, mis on seotud ühtlasi ohvri keha vaginaalse, anaalse või suulise penetratsiooniga, kui sellised teod on pandud toime ohvri abitusseisundit ära kasutades või ohvri tahte vastaselt vägivalda, ähvarduste või usalduse, võimu või muu ohvrile mõju avaldamise abil, karistatakse teda vangistusega neli kuni kümme aastat ning tingimisi järelevalve kuni viis aastat.

Sarnaselt lõigetega 3 ja 4 näevad lõiked 5 ja 6 ette rangema karistuse juhtudeks, kui kannatanuks on kas alaealine või alla 16-aastane isik, tegu on pandud toime grupiviisiliselt või kannatanule on tekitatud tõsised tagajärjed.

Alla 16-aastase isiku suhtes toime pandud seksuaalse iseloomuga teod on sätestatud §-s 161. Selle järgi on koosseis täidetud, kui isik astub seksuaalvahekorda, paneb toime anal- või suuõõneakti või ebaloomulikul viisil toimuva sugulise rahuldamise teo või muu seksuaalse iseloomuga teo, olles füüsilises kontaktis ohvri kehaga, kui kannatanu on alla 16-aastane ja kurjategija on täisealine isik. Sellise teo eest on kurjategijale määratud karistuseks vangistus kuni viieks aastaks, ajutine vabadusekaotus või üldkasulik töö või rahatrahv koos katseajaga kuni viie aastase järelevalvega.

Seksuaalsetesse tegudesse kaasamise julgustamine on toodud välja sama peatüki §-s 162¹. Kui täisealine isik julgustab alla 16-aastast isikut astuma seksuaalvahekorda või kohtuma eesmärgiga sooritada seksuaalakt või astuda seksuaalvahekorda, kasutades info- või sidetehnoloogiat või muid sidevahendeid, karistatakse kurjategijat vabadusekaotusega kuni neli aastat või ajutise vabadusekaotusega või üldkasuliku tööga või rahatrahviga koos katseajaga kuni viis aastat järelevalvet.

Seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude peatükist nähtub, et Lätis on seksuaalse enesemääramise eapiir 16 aastat.

2.3. Saksamaa

Saksamaa karistusseadustik *Strafgesetzbuch* (StGB) loetleb seksuaalse enesemääramise vastased kuriteod 13. peatükis, kuid seksuaalvahekord sugulaste vahel on reguleeritud 12. peatüki lõpus, paragrahvis 173.

StGB § 173 lg 1 kohaselt karistatakse isikut rahalise trahvi või kuni kolme aastase vangistusega, kui ta on seksuaalvahekorras oma alanejast veresugulasega. Lõike 2 järgi karistatakse trahvi või kuni kahe aastase vangistusega, kui isik on seksuaalvahekorras oma ülenejast veresugulasega – see kehtib ka juhul, kui perekondlik suhe enam ei eksisteeri. Sama karistus kohaldub ka õdedele ja vendadele, kes astuvad omavahel seksuaalvahekorda.

Paragrahv 174 lg 1 sätestab, et isikut, kes paneb toime seksuaalakti:

- 1) alla 16-aastase isiku suhtes ja kellele on usaldatud kannatanu kasvatamine, harimine või hooldamine, või;
- 2) alla 18-aastase isiku suhtes ja kellele on usaldatud kannatanu kasvatamine, harimine või hooldamine või kes on teo toimepanija alluvuses teenistus- või töösuhtes, kuritarvitades kasvatus-, hooldus-, teenistus- või töösuhtega seotud sõltuvust, või;
- 3) alla 18-aastase isiku suhtes, kui ta on teo toimepanija bioloogiline või adopteeritud järeltulija või tema abikaasa, elukaaslase või isiku, kellega ta elab koos pooleliolevas suhtes või pooleliolevas partnerluses, bioloogiline või adopteeritud järeltulija

või võimaldab oma alluval panna toime seksuaalakti, karistatakse vangistusega kolm kuud kuni viis aastat.

Lapse seksuaalne väärkohtlemine on sätestatud paragrahvis 176, mille lõike 1 kohaselt karistatakse isikut vangistusega kuus kuud kuni 10 aastat, kui ta paneb alla 14-aastase lapse suhtes toime seksuaalakti või laseb lapsel enda suhtes seksuaalakti läbi viia. Kui isik võimaldab lapsel sooritada seksuaalakti kolmanda isiku suhtes või võimaldab kolmandal isikul lapse suhtes seksuaalakti toime panna, kohaldub sama karistus (lõige 2). Eriti rasketel juhtudel sätestab StGB ka karistuse vähemalt üks aasta vangistust (lõige 3). Siinkohal on tegemist sarnase Eesti õiguses eksisteeriva sättega, mille kohaselt karistatakse täisealist isikut, kui ta noorema kui 14-aastase isikuga suguühtesse astub või muu sugulise iseloomuga teo toime paneb. Eesti õigus näeb ette karistuseks kuni viis aastat vangistust, kuid Saksa karistusseadustik sanktsioneerib isikut sellisel juhul vangistusega kuus kuud kuni 10 aastat.

StGB § 176a määratleb lapse raskekujulise seksuaalse väärkohtlemise. Lapse seksuaalse kuritarvitamise eest, kui esineb paragrahvi 176 lõigetes 1 ja 2 nimetatud juhtum, karistatakse teo toimepanijat vähemalt üheaastase vangistusega, kui kurjategija on eelneva viie aasta jooksul sellises kuriteos jõustunud kohtuotsusega süüdi mõistetud. Lõike 2 järgi karistatakse lapse seksuaalse kuritarvitamise eest § 176 lg-s 1 ja 2 nimetatud juhtudel vähemalt kaheaastase vangistusega, kui:

- 1) üle 18-aastane isik on lapsega seksuaalvahekorras või sooritab lapse suhtes sarnaseid seksuaaltegusid või laseb lapsel sooritada sarnaseid seksuaaltegusid, millega kaasneb lapse kehasse tungimine;
- 2) kuritegu on toime pandud ühiselt rohkem kui ühe isiku poolt, või;
- 3) kuriteo toimepanemisega seab kurjategija lapse tõsise tervisekahjustuse või tema füüsilise või emotsionaalse arengu olulise kahjustamise ohtu.

Juhul, kui kurjategija põhjustab lapse seksuaalse kuritarvitamisega (paragrahvid 176 ja 176a) vähemalt kergemeelsusega lapse surma, on karistuseks eluaegne vangistus või vähemalt 10-aastane vangistus (StGB § 176b). Saksa karistusseadustiku kohaselt on vangistus tähtajaline, välja arvatud juhul, kui seadus näeb ette eluaegse vangistuse. Sellisteks tegudeks on lapse seksuaalne kuritarvitamine, mille tagajärjel saabub lapse surm ning seksuaalrünnak, seksuaalkuritegu ja vägistamine, mille tagajärjel saabub isiku surm. Tähtajalise vangistuse pikkus on 15 aastat ja minimaalne pikkus üks kuu.

Vägistamise koosseis on toodud välja §-s 177. Lõige 1 näeb ette, et kui isik sooritab või laseb sooritada kannatanu äratuntava tahte vastaselt seksuaalakti või paneb kannatanu sooritama seksuaalakti kolmanda isiku suhtes või laseb kolmandal isikul kannatanu suhtes sooritada seksuaalakti või annab selleks nõusoleku, karistatakse isikut kuue kuu kuni viieaastase vangistusega.

Lõikest 2 tuleneb, et kui kurjategija paneb teise isiku suhtes toime seksuaalakti, laseb kannatanul sooritada seksuaalakti või nõustub sellega, et kolmas isik sooritab seksuaalakti kannatanu suhtes või laseb kannatanul seda teha, kannab ta sama karistust, kui:

- 1) teo toimepanija kasutab ära asjaolu, et kannatanu ei ole võimeline ise väljendama vastupidist tahet;
- 2) õigusrikkuja kasutab ära asjaolu, et kannatanu füüsilise või vaimse seisundi tõttu on tema võime enese tahte kujundamiseks või tahteavalduse avaldamiseks oluliselt kahjustatud, välja arvatud juhul, kui õigusrikkuja on saanud selle isiku nõusoleku;
- 3) kurjategija kasutab ära üllatusmomenti (saksa k *überraschungsmoment*);
- 4) teo toimepanija kasutab ära olukorda, kus kannatanut ähvardab tõsine kahju juhul kui ta osutab vastupanu;

- 5) õigusrikkuja on sundinud kannatanut tõsiste vigastustega ähvardades sooritama või nõustuma seksuaalvahekorraga.

Kurjategijale nähakse ette karistus vähemalt üheks aastaks, kui ta kasutab ohvri suhtes jõudu, ähvardab ohvri elu või kehalist puutumatus või kasutab ära olukorda, milles kannatanu on kaitseta ja kurjategija mõjule allutatud.

Saksa karistusseadustik näeb ette laia kataloogi erinevatest raskendavatest asjaoludest, mis tulenevad § 177 lg-test 6 kuni 8. Eriti rasked juhud on sätestatud lõikes 6, mille kohaselt esineb eriti raske juhtum tavaliselt juhul, kui:

- 1) kurjategija on ohvriga seksuaalvahekorras või laseb viimasel olla seksuaalvahekorras või sooritab ohvri suhtes sarnaseid seksuaaltegusid või laseb ohvril neid enda suhtes sooritada, mis on ohvrile väga alandavad, eriti kui nendega kaasneb kehasse tungimine (vägistamine), või;
- 2) kuriteo panevad ühiselt toime mitu isikut.

Saksa õiguses karistatakse isikut vähemalt kolme aastase vangistusega, kui kurjategija kannab relva või muud ohtlikku vahendit, kannab muul viisil tööriista või muud vahendit, mille eesmärk on takistada või ületada teise isiku vastupanu jõuga või jõuga ähvardamisega või kui ta paneb ohvri tõsise tervisekahjustuse ohtu. Kõige raskemalt karistatakse vägistamise eest kurjategijat vähemalt viie aastase vangistusega, kui ta kasutab kuriteo toimepanemise ajal relva või muud ohtlikku vahendit või kui ta kuriteo toimepanemise ajal väärkohtleb kannatanut raskel moel või seab kuriteo toimepanemisega ohvri eluohtlikusse olukorda.

Eesti õiguskorras eksisteerivale KarS § 141 lg 2 p-le 4 vastab Saksa karistusõiguses § 178. Kui kurjategija põhjustab seksuaalkuriteo, seksuaalse sundimise või vägistamise koosseisu toimepanemisega vähemalt kergemeelsusest kannatanu surma, on karistuseks eluaegne vangistus või vähemalt 10-aastane vangistus. Eesti õiguses karistatakse kurjategijat sellise teo toimepanemise eest kuue- kuni viieteistaastase vangistusega.

Võrreldes Eesti ja Saksamaa karistusõigust ning õigussüsteemi, on selgelt näha, et viimase sanktsioonimäärad näevad ette kurjategijale kõrgemad karistused. Sarnaselt Eestile on ka Saksamaal seksuaalse enesemääramise eapiir 14 aastat. Lisaks näeb Saksa karistusõigus ette

rahalised trahvid seksuaalkuritegude eest, Eesti õiguses aga sellist karistust seksuaalkuritegude toime panemise eest ei ole (välja arvatud juhul kui karistatakse juriidilist isikut).

2.4. Prantsusmaa

Prantsusmaa õigussüsteemis on karistusseadustikuks *Code pénal*. Seksuaalkuriteod, sh vägistamine ja intsest, on sätestatud artiklites 222-22 kuni 222-33-1. *Code pénal* mõistab seksuaalkuriteo all igasugust seksuaalkuritegu, mis on pandud toime vägivalla, sunni, ähvarduse või üllatusega või seaduses sätestatud juhtudel täiskasvanu poolt alaealise suhtes. Vägistamise ja muu seksuaalkuriteo koosseis on täidetud, kui need on toime pandud *Code pénal*-is sätestatud asjaoludel, sõltumata ründaja ja ohvri vahelise suhte laadist, sh sellest, kas nad on abielus.

Artikkel 222-22-1 sätestab, et kui teod on toime pandud alaealise suhtes, võib moraalne sund või üllatus tuleneda kannatanu ja kurjategija vanuse erinevusest ning viimase õiguslikust või tegelikust võimust kannatanu üle, kusjuures seda tegelikku võimu iseloomustab oluline vanusevahe alaealise ohvri ja täisealise toimepanija vahel. Juhul kui teod on pandud toime viieteistkümneaastase alaealise isiku suhtes, on moraalne sundimine või üllatamine iseloomulikuks tunnuseks kannatanu haavatavuse kuritarvitamisel, lisaks puudub kannatanul vajalik otsustusvõime nende tegude sooritamiseks. Artikkel 222-22-2 defineerib seksuaalse ründena ka selle, kui kannatanut sunnitakse vägivalla, sunni, ähvarduse või üllatusega taluma seksuaalset rünnakut kolmanda isiku poolt või sunnitakse teda ise seksuaalset rünnakut toime panema.

Intsestina ehk verepilastusena näeb *Code pénal* artiklis 222-22-3 vägistamise või seksuaalkuriteo, mis on toime pandud:

- 1) üleneja sugulase poolt;
- 2) venna, õe, onu, tädi, vanaonu, vanatädi, venna- või õepoja või venna- või õetütre poolt;
- 3) esimeses või teises punktis nimetatud isiku abikaasa, elukaaslase või partneri, kes on seotud lepinguga esimeses või teises punktis nimetatud isikuga, kui tal on õiguslik või faktiline võim ohvri üle, poolt.

Vägistamise koosseis on Prantsuse karistusõiguses karistatav 15-aastase vangistusega. Artikli 222-23 kohaselt on vägistamine igasugune seksuaalne sissetung või suu- ja suguelundite vaheline akt,

mis on toime pandud toime vägivalla, sunni, ähvarduse või üllatusega. Lisaks selles artiklis nimetatud juhuole on vägistamine ka igasugune mis tahes liiki suguühthesse astumine või suu- ja suguelundite vaheline akt, mille täisealine isik paneb toime 15-aastase kannatanu suhtes või mille alaealine kannatanu paneb toime teo toimepanija suhtes, kui täisealise kurjategija ja alaealise kannatanu vanusevahe on vähemalt viis aastat.

Raskeloomuline vägistamine on pikalt määratletud artiklis 222-24, mille kohaselt karistatakse kurjategijat 20-aastase vangistusega, kui:

- 1) see on põhjustanud püsiva vigastuse või puude;
- 2) see on pandud toime 15-aastase alaealise suhtes;
- 3) see on pandud toime isiku suhtes, kelle eriline haavatavus on ilmne või teo toimepanija teab seda tema vanuse, haiguse, puude, füüsilise või psühholoogilise puudulikkuse või raseduse tõttu;
- 4) see on pandud toime isiku suhtes, kelle ebakindlast majanduslikust või sotsiaalsest olukorrast tulenev eriline haavatavus või sõltuvus on ilmne või kui see on kuriteo toimepanijale teada;
- 5) see on pandud toime üleneva isiku või mõne muu isiku poolt, kellel on ohvri üle õiguslik või faktiline võim;
- 6) see on pandud toime isiku poolt, kes kuritarvitab oma ametikohaga temale antud volitusi;
- 7) see on pandud toime mitme isiku poolt, kes tegutsevad kuriteo toimepanijatena või kaasosalistena;
- 8) see on pandud toime relva kasutamise või sellega ähvardamise teel;
- 9) ohver on sattunud kuriteo toimepanijaga kontakti elektroonilise sidevõrgu kasutamise kaudu, et levitada sõnumeid, mis on mõeldud määratlemata avalikkusele;
- 10) see pannakse toime mitme ohvri suhtes;
- 11) kuriteo on toime pannud kannatanu abikaasa, elukaaslane või partner, kellega kannatanu on seotud tsiviilsolidaarsuse lepingu alusel;
- 12) selle paneb toime isik, kes tegutseb ilmses joobeseisundis või narkootikumide mõju all;
- 13) tegu pannakse toime selle tegevuse käigus prostitutsiooniga tegeleva isiku suhtes;
- 14) alaealine viibis õigusrikkumise ajal kohal ja oli selle tunnistajaks;

15) ohvrile on tema teadmata manustatud ainet, et muuta tema äratundmist või kontrolli tema tegude üle.

Juhul kui vägistamine toob kaasa kannatanu surma, karistatakse kurjategijat kolmekümne aastase vangistusega (artikkel 222-25). Siinkohal on tegemist karistusemääraga, mis on topelt sama kõrge kui Eesti karistusõiguses vägistamisega kannatanu surma põhjustamise eest ette on nähtud. Juhul kui vägistamisele eelneb, kaasneb või järgneb piinamine või barbaarsed teod, karistatakse isikut eluaegse vangistusega (artikkel 222-26). Prantsuse karistusseadustikus on ette nähtud karistus ka teo eest, mille puhul isikule tehakse mingeid pakkumisi (näiteks kingitusi), lubadusi või soodustusi, et ta paneks toime vägistamise koosseisupärase teo – selle teo toimepanemise eest karistatakse isikut 10-aastase vangistusega ja katse eest 150 000 euro suuruse rahatrahviga. Muude seksuaalkuritegude kui vägistamise eest karistatakse Prantsuse õiguses teo toimepanijat viieaastase vangistusega ja 75 000 euro suuruse rahatrahviga.

Raskendatud juhul muu seksuaalkuritegu (artikkel 222-28) on karistatav seitsmeaastase vangistusega ja 100 000 euro suuruse rahatrahviga. Juhtumid, mil selline koosseis on täidetud, kattuvad enamasti varasemalt nimetatud artiklis 222-24 sisalduvate punktidega. Artiklist 222-29-1 tuleneb, et kui muu seksuaalkuritegu kui vägistamine on pandud toime alla 15-aastase alaealise suhtes kasutades vägivalda, sundi, ähvardamist või üllatust, karistatakse teo toimepanijat 10-aastase vangistuse ja 150 000 euro suuruse rahatrahviga. Artikkel 222-29-2 reguleerib olukorda, kui esineb artiklis 222-29-1 nimetatud juhtum ning alaealise ja täiskasvanu vanusevahe on vähemalt viis aastat.

Siinkohal nähtub, et Prantsusmaal on seksuaalse enesemääramise eapiir 15 aastat. Lisaks on Prantsusmaa karistusõiguses nähtud ette seksuaalkuritegude toimepanemise eest rahalised karistused, mida Eestis seksuaalkuritegude puhul ei eksisteeri (välja arvatud juriidiliste isikute suhtes). Ühtlasi kehtib Prantsusmaa suhtes usaldus- või sõltuvussuhte erand, mis on kasutusel ka Rootsis, Taanis, Suurbritannias, Itaalias, Rumeenias jne.⁴⁹

⁴⁹ Justiitsministeerium (viide 40) lk 8

2.5. Ühendkuningriik

Ühendkuningriigi õigussüsteemis loetakse seksuaalkuritegudeks mittekonsensuslikke kuritegusid nagu vägistamine või seksuaalne väärkohtlemine, kuriteod laste vastu, näiteks laste seksuaalne väärkohtlemine või *grooming* (pedofiili tegevus, mis seisneb lapse ettevalmistamises kohtumiseks, eriti interneti jututubade kaudu, eesmärgiga sooritada seksuaalkuritegu⁵⁰). Lisaks loetakse seksuaalkuritegudeks selliseid tegusid, mis kasutavad teist isikut seksuaalsel eesmärgil ära, kas reaalses maailmas või internetis.⁵¹

Vägistamise ja muude seksuaalkuritegude konkreetsete õiguslike määratlused tulenevad 2003. aasta seksuaalkuritegude seadusest (*Sexual Offences Act 2003*), mille esimene osa sätestab seksuaalkuriteod.

Vägistamine on Ühendkuningriigi õiguskorras sätestatud *Sexual Offences Act 2003* esimese osa §-s 1, mille kohaselt on koosseis täidetud, kui kurjategija tungib tahtlikult kannatanu tuppe, pärakusse või suhu, kannatanu ei anna selleks seksuaalaktiks oma nõusolekut ja kurjategija ei usu põhjendatult, et kannatanu on teoga nõus. Käesoleva paragrahvi alusel toimepandud kuriteos süüdi olevat isikut karistatakse süüdimõistva otsuse korral eluaegse vangistusega. Sama karistuse näeb ette ka § 2 ehk rünne sissetungi teel (ingl k *assault by penetration*), mis sätestab, et kurjategija paneb toime kuriteo, kui ta tungib tahtlikult oma kehaosaga või muu esemega teise isiku ehk kannatanu tuppe või pärakusse, tungimine on seksuaalne, kannatanu ei anna kehasse tungimiseks nõusolekut ja kurjategija ei usu põhjendatult, et kannatanu on teoga nõus.

Sexual Offences Act 2003 § 3 sätestab seksuaalse väärkohtlemise. Teo koosseis on täidetud, kui isik tahtlikult ja seksuaalselt puudutab kannatanut, kes ei anna puudutamiseks oma nõusolekut ning kurjategija ei usu põhjendatult, et kannatanu on teoga nõus. Paragrahv 4 sisaldab koosseisu, milles kurjategija oma teoga põhjustab kannatanu osalemise seksuaalaktis ilma viimase nõusolekuta. Raskekujuline on tegu sama paragrahvi lõike 4 järgi juhul, kui kurjategija teo tõttu toimus:

- 1) kannatanu pärakusse või tuppe tungimine;

⁵⁰ Oxford Languages Dictionary – *grooming*

⁵¹ The Crown Prosecution Service (CPS). Sexual offences. Veebis kättesaadav: <https://www.cps.gov.uk/crime-info/sexual-offences> (21.02.2022)

- 2) kannatanu suhu peenisega tungimine;
- 3) kannatanu kehaosaga või mõne muu esemega kolmanda isiku pärakusse või tuppe tungimine, või;
- 4) kannatanu peenisega kolmanda isiku suhu tungimine.

Alla 13-aastase lapse vägistamine on sätestatud §-s 5, mille järgi on tegu toime pandud, kui kurjategija tahtlikult tungib peenisega kannatanu tuppe, pärakusse või suhu ning kannatanu on alla 13-aastane. Paragrahv 6 katab ära olukorra, milles kurjategija tungib tahtlikult alla 13-aastase kannatanu tuppe või pärakusse, kasutades oma kehaosa või muud eset. Mõlema teo toimepanemise eest karistatakse kurjategijat eluaegse vangistusega. Alla 13-aastase lapse seksuaalne puudutamine on sätestatud §-s 7, mille korral peab esinema alla 13-aastase lapse puudutamine kurjategija poolt ning puudutamine peab olema seksuaalne ja tahtlik. Sarnaselt varasemalt mainitud §-ga 4 reguleerib § 8 olukorda, mille puhul kurjategija oma teoga põhjustab või õhutab alla 13-aastase lapse seksuaaltegevuses osalemise.

Laste seksuaalse väärkohtlemise sätted on toodud välja §-des 9 kuni 15A. Nendes koosseisudes on teo toimepanijaks üle 18-aastane isik ning teo subjektiks ehk kannatanuks on kas 13- või 16-aastane laps. *Sexual Offences Act 2003* § 9 lg 1 kohaselt on koosseis täidetud, kui 18-aastane või vanem isik teadlikult katsub kannatanut seksuaalselt ning kannatanu on kas alla 16-aastane ning teo toimepanija ei usu põhjendatult, et kannatanu on 16-aastane või vanem, või kannatanu on alla 13-aastane.

Ühtlasi sätestab *Sexual Offences Act 2003* usaldussuhte kuritarvitamise (§-d 16-24). Intsest ehk verepilastus sisaldub sätetes 25 kuni 29. Paragrahv 27 lg 2 punkti a kohaselt on teo toimepanija ja kannatanu puhul tegemist perekondliku suhtega, kui üks on teise vanem, vanavanem, vend, õde, poolvend, poolõde, tädi või onu. Punktis b mainitakse ära ka kasuvanem.

Ühendkuningriigis on seksuaalse enesemääramise eapiir 16 eluaastat. Kurjategija saab aga 13-15-aastase kannatanu korral tugineda väitele, et ta pidas ohvrit 16-aastaseks. Usaldussuhetes teo toimepanija ja kannatanu vahel laieneb lapsele karistusõiguslik kaitse kuni tema täisealiseks (18-aastaseks) saamiseni.⁵²

⁵² Justiitsministeerium. (viide 40) lk 45

2.6. Võrdlus Eestiga

2017. aasta lõpuks valmis karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, millega plaaniti tõsta KarS § 145 lg 1 koosseisu vanusepiiri 14 eluaastale 16-le eluaastale. Tegemist on koosseisuga, mis reguleerib suguühet või muud sugulise iseloomuga tegu lapsealisesega. Küll aga leidis Prokuratuur, et seksuaalse enesemääramise eapiiri muutmise ei ole vajalik, kuna kaitse 14-15 aastastele lastele on juba seaduses olemas KarS § 143² näol. Selle sätte kohaselt on karistatav sugulise iseloomuga tegu, mis on toime pandud täisealise isiku poolt alaealise kannatanu suhtes, kui toimepanija on kasutanud ära tema ja kannatanu vahelist sõltuvussuhet, usaldussuhet või mõjuvõimu.⁵³ Eesti kuulub seksuaalse enesemääramise eapiiri poolest Euroopa Liidus madalama eapiiriga riikide hulka. Hetkeseisuga on Eestis kaitseta vanemad kui 14-aastased lapsed, kes on seksuaalühetes täiskasvanuga, kes ei ole nende vanem, vanavanem, kasuvanem või muu täiskasvanu, kellega neil on usaldussuhe. Usaldussuhe võib olla lapsel näiteks õpetajaga, huviringijuhendajaga, naabriga vms. Sellest tulenevalt saab öelda, et 14-aastased ja vanemad lapsed vajavad täiendavat kaitset selliste seksuaalsuhete eest, milles partneriks on täiskasvanud võõras või tuttav isik.⁵⁴

Käesolevas peatükis analüüsitud riikide seadustest tuleneb, et seksuaalse enesemääramise eapiirid on riikides järgmised:

- 1) Soome – 16
- 2) Läti – 16
- 3) Saksamaa – 14
- 4) Prantsusmaa – 15
- 5) Ühendkuningriik – 16

Siit nähtub selgelt, et Eesti on madala seksuaalse enesemääramise eapiiriga riikide seas. Laste kaitsmine seksuaalse väärkohtlemise eest on ääretult oluline ning seega on tarvis kindlustada, et neid täiskasvanute poolt seksuaalselt ära ei kasutataks. Eesti erineb hetkeseisuga kõigist käesolevas peatükis analüüsitud riikidest, välja arvatud Saksamaast.

⁵³ Oja, K. U. Prokuratuuri aastaraamat 2017. Vanusepiirid ja sanktsioonimäärad laste vastu suunatud seksuaalkuritegevuse koosseisudes. Veebis kättesaadav: <https://www.prokuratuur.ee/et/prokuratuuri-aastaraamat-2017/prokuratuuri-panus-oigusloomesse> (18.02.2022)

⁵⁴ Justiitsministeerium. (viide 40) lk 5

Soomes ja Lätis on seksuaalse enesemääramise eapiir 16-aastat, mis näitab, et ka Eesti peaks suunduma sellise eapiiri poole. Sellise sätestamise üheks eesmärgiks on ühtlustada naaberriikide õiguskordasid, et vältida kurjategijate poolt teise riiki reisimist eesmärgiga lapsi kuritarvitada. Lisaks, seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmise peamine ülesanne peaks olema laste normaalse arengu tagamine ning kaitsmine. Tulemuseks on väärkohtlevast seksuaalkogemusest tingitud negatiivsete mõjude ennetamine lapsele.

Kõigis analüüsitud riikides esines vägistamise koosseis, mis oli sõnastatud enamjuhul sarnaselt. Eesti õiguses on vajalik vägivalla kasutamine või kannatanu seisundi ära kasutamine, milles ta ei ole võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama. Sarnane sätestus esines ka Soomes, Lätis ja Prantsusmaal. Ühendkuningriigis on antud eriline kaitse ka alla 13-aastastele lastele vägistamise korral – sellist sätet autor teiste riikide karistusseadustikes ei täheldanud. Igatahes esines kõigis riikides vägistamise koosseisu puhul kas vägivalla kasutamine, kannatanu abitusseisundi või arusaamisvõimetuse ära kasutamine ning kannatanu tahte puudumine. Prantsusmaal oli lisatud ka üllatusmomendi kasutamine.

Alaealiste suhtes toime pandava seksuaalse väärkohtlemise sätteid esines mitmete riikide karistusseadustikes. Näiteks Soomes loetakse alaealise seksuaalseks väärkohtlemiseks seda, kui isik kasutab ära oma positsiooni, et meelitada alaealine enesega seksuaalvahekorda või mõnda muusse seksuaalakti. Lätis on karistatav alla 16-aastase isiku suhtes toime pandav seksuaalse iseloomuga tegu, mille puhul kurjategija astub vahekorda, paneb toime anaal- või suuõõneakti vms, kui kannatanu on alla 16-aastane ja kurjategija vähemalt 18-aastane. Saksamaal aga loetakse lapse seksuaalseks väärkohtlemiseks seda, kui kurjategija paneb alla 14-aastase lapse suhtes toime seksuaalakti või laseb lapsel enda suhtes mingi seksuaalakti läbi viia. Mitmetes riikides esines ka laste vastu suunatud seksuaalse väärkohtlemise raskendatud regulatsiooni.

Analüüsist lähtuvalt saab öelda, et Eestis kavandatav eapiiri tõstmine on parem viis alaealiste kaitsmiseks. Selline lähenemine ei kaitse ainult nende seksuaalse enesemääramise õigust, vaid ka nende normaalset arengut inimesena – nii vaimset kui ka füüsilist. On ääretult oluline, et Eestis oleksid seksuaalse väärkohtlemise ja muude seksuaalkuritegude eest kaitstud igas eas lapsed, kuid samas on vaja säilitada noorte omavaheliste seksuaalsuhete tervislik toimimine. Kui alaealiste vahel on konsensuslik seksuaalsuhe, ei tohiks seda sanktsioneerida ning hukka mõista.

3. ALAEALINE KANNATANU

Pole kahtlust, et alaealiste seksuaalse väärkohtlemise tagajärjed on sageli pikaajalised, kompleksed ning isikut laastavad. Enamlevinud emotsionaalsed reageeringud alaealisena kogetud seksuaalsele väärkohtlemisele väljenduvad depressioonis, ärevuses ning vihas. Sellele lisanduvad naiste puhul günekoloogilised probleemid, sealhulgas krooniline vaagnos, düspareunia ehk suguühete valulikkus, vaginism ehk tupekramp, mittespetsiifiline vaginiit ja seedetrakti häired. Need on seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langenud isikute seas sagedased diagnoosid.⁵⁵

2020. aastal registreeriti Eestis 567 seksuaalkuritegu, millest 479 olid alaealise kannatanuga (nii kontaktset kui ka mittekontaktset kuriteod). Lapskannatanute osa kõigest registreeritud seksuaalkuritegudest oli 84,5%.⁵⁶ 2021. aastal registreeriti Eestis 753 seksuaalkuritegu, millest 663 olid lapskannatanuga (s.o 88%). Alaealise kannatanuga juhtumitest olid kontaktset 303 seksuaalkuritegu, sh 102 vägistamist, 67 tahtevastast sugulise iseloomuga tegu ning 56 suguühet või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisesega.⁵⁷

Sellistest numbritest saab järeldada, et pea igast kümnest kannatanust üheksa olid alaealised. Alaealised kipuvad langema seksuaalkuritegude ohvriks tunduvalt rohkem, kuna tulenevalt nende vaimsest ja füüsilisest arengutasemest on neid lihtsam kuritarvitada.

Registreeritud seksuaalkuritegude arv ei peegelda aga tegelikkust. Need juhtumid, millest politseid teavitatakse, on vaid osaks nendest seksuaalkuritegudest, mis tegelikult aset leiavad. WHO andmetel on seksuaalse väärkohtlemise ohvriks lapseas (0-17 eluaastat) langenud üks naine viiest ning üks mees kolmeteistkümnest.⁵⁸ Vägistamine on kuritegu, millest teavitatakse kõige vähem –

⁵⁵ Committee on Health Care for Underserved Women. Adult Manifestation of Childhood Sexual Abuse. Number 498, detsember 2019. Veebis kättesaadav: <https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/committee-opinion/articles/2011/08/adult-manifestations-of-childhood-sexual-abuse> (13.02.2022)

⁵⁶ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020. Seksuaalkuriteod. Veebis kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/seksuaalkuriteod/> (13.02.2022)

⁵⁷ Justiitsministeerium (viide 37)

⁵⁸ World Health Organization. Child maltreatment. 2020. Veebis kättesaadav: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> (13.02.2022)

63% kõigist seksuaalkuritegudest ei teatata politseile. Ainult 12% laste seksuaalsest väärkohtlemisest teatatakse ametiasutustele.⁵⁹

3.1. Mõjud kannatanu tervisele, psüühikale ja käitumisele

2021. aasta kriminaalpoliitika uuringutest selgus, et alaealise kannatanuga kontaktsete seksuaalkuritegude puhul on lapse keskmine vanus toimepanemise ajal või alguses 11 aastat. Soolise jaotuse alusel tuli välja, et 84% juhtudest on kannatanu tüdruk ning 16% juhtudest poiss. See tähendab, et iga kümne seksuaalkuriteo lapsohvri kohta on kaheksal korral kannatanuks tüdruk.⁶⁰ Lisaks ilmnes 2020. aasta uuringutest, et keskmine aeg seksuaalkuriteo toimepanemise algusest kuni kuriteo registreerimiseni oli 3 aastat. Kõige pikem ajavahemik kuriteo toimepanemise alguse ja registreerimise vahel oli 15,5 aastat.⁶¹ Sellest tulenevalt saab öelda, et endiselt on probleemiks kuritegudest mitte teavitamine ning tihtipeale võib seksuaalkuritegude toimepanemine kesta aastaid enne, kui kannatanu tunneb end piisavalt julgena, et kellelegi oma läbielatud rääkida.

2016. aastal Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskuse (RAKE) korraldatud „Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring“ tõi välja, et oluline on laste ja noorte seksuaalsest väärkohtlemisest rääkida, sest seda tuleb ette märksa sagedamini, kui ametlikust kuritegevuse statistikast kajastub. Uuringust selgus, et noored kannatanud ei oska ette näha halbu tagajärgi, mida seksuaalne väärkohtlemine toob kaasa neile endile või nende eakaaslastele. Tihtipeale hakkab isik alles küpsemas eas aru saama, miks olid noorena tehtud valikud ja saadud kogemused temale halvad. Sellest tulenevalt ei pruugi noored ära tunda või hoopis ei oska ära tunda ohumärke, veel vähem kaitsta end seksuaalkuriteo ohvriks langemise või väärkohtleva käitumise ja sellest tulenevate tagajärgede eest.⁶²

⁵⁹ Hanson, R. F. jt. Factors related to the reporting of childhood rape. Child Abuse and Neglect. 1999, 23, 559-569. Veebis kättesaadav: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications_nsvrc_factsheet_media-packet_statistics-about-sexual-violence_0.pdf (13.02.2022)

⁶⁰ Justiitsministeerium (viide 37)

⁶¹ Justiitsministeerium. (viide 56)

⁶² Soo, K. jt. Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring. Tallinn, 2016, lk 3. Veebis kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaarkohtlemise_leviku_uuring_2015_0.pdf (15.02.2022)

Uuringute põhjal saab väita, et sugu mängib erilist rolli laste seksuaalse väärkohtlemise levimuses. Keskmiselt teatavad seksuaalsest kuritarvitamisest harvemini meessoost ohvrid. Kui nad seda üldse otsustavad teha, siis lükkavad nad suurema tõenäosusega kuriteost teatamist aastaid edasi.⁶³ On täheldatud, et selline soo roll kuriteost teavitamisel on eriti tugev situatsioonides, kus kurjategija on perekonnaliige, mitte võõras isik.⁶⁴ On selge, et selliste olukordade puhul on lapsed vähem valmis väärkohtlemisest teavitama kartuses, et näiteks teine vanem neid ei usu või asub pigem väärkohtleva vanema poolele.

Erinevad autorid on varasemalt leidnud, et laste seksuaalne väärkohtlemine leiab aset sageli situatsioonides, milles lapsed kannatavad lisaks ka muude ebasoodsate lapsepõlvkogemuste all. Nendeks võivad olla näiteks lapse füüsiline väärkohtlemine, hooletusse jätmine, emotsionaalne väärkohtlemine ning kokkupuude täiskasvanute vahelistele vägivaldsete suhetega, loomade väärkohtlemisega, kogukonnavägivallaga, peresiseste uimastite kuritarvitamisega ja psüühikahäiretega hooldajatega.⁶⁵

On ekslik uskumus, et lapsed, kes kogevad traumasid varajases eas, ei ole sellest mõjutatud, kuna nad on kognitiivselt liiga ebaküpsed mõistmaks või meenutamaks seda traumaatilist kogemust. Üldiselt tundub hoopis, et mida varem kannatanu elus traumaatiline kogemus aset leiab, seda vähem spetsiifilisemad ja ulatuslikumad on negatiivsed tagajärjed. Nendel varastel eluaastatel kujuneb lapse aju füüsiliselt läbi erinevate keskkonnamõjude. Sellest tingituna võib raske stressi ja trauma tagajärjel jääda lapse ajju kustumatu jälg. Seetõttu tunduvad imikud ja väikelapsed olevat traumaatilise stressi suhtes veelgi haavatavamad kui vanemad lapsed ja täiskasvanud.⁶⁶

Seksuaalkuriteo ohvrina on lapsed eriti haavatavad psüühiliselt, mis võib avalduda terve kannatanu elu jooksul. Lisaks psüühilistele probleemidele esineb laste seas, kes on langenud seksuaalse väärkohtlemise ohvriks, ka erinevaid sotsiaalseid probleeme. Seksuaalrünnaku üle elanud ohvrite seas esineb sagedamini ka sümptomeid, milleks on tõrjutuna tunne, abituse tuleviku suhtes,

⁶³ Sanjeevi, J. jt. A Review of Child Sexual Abuse: Impact, Risk, and Resilience in the Context of Culture, *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(6), 2018, lk 623

⁶⁴ Easton, S. D. Disclosure of child sexual abuse among adult male survivors. *Clinical Social Work Journal*, 41(4), 2013, lk 351

⁶⁵ Olafson, E. Child Sexual Abuse: Demography, Impact and Interventions. *Journal of Child & Adolescent Trauma* Vol 4, 2011 lk 8

⁶⁶ Tsang, V. M. W. jt. The Amsterdam Sexual Abuse Case: What Scars did it Leave? Long-Term Course of Psychological Problems for Children Who have been Sexually Abused at a Very Young Age, and their Parents. 2021, vol 52 issue 5

unehäired. Neiude seas on uuringute järgi esinenud negatiivseid tundeid rohkem kui poiste seas, kes on samuti olnud seksuaalkuriteos kannatanuks.⁶⁷

Lisaks seostatakse lapseas seksuaalset väärkohtlemist foobiatega, obsessiiv-kompulsiivse häirega, paanikahoogudega, seksuaalsete häiretega, suitsiidi ideekujundusega ja ka selle katsetega.⁶⁸ Uuringute tulemused näitavad ka, et vältiv toimetulekumehhanism, nagu näiteks emotsionaalsete tunnete allasurumine, juhtunu eitamine, eraldumine, enesesüüdistamine ja isoleerumine võivad põhjustada rohkem halvenenud funktsioneerimist kui seda teevad avalikustamist ja toetust otsivat käitumist hõlmav toimetulekumehhanism. Häbi ja süütunne, mis on seotud lapseas läbi elatud seksuaalse väärkohtlemisega, samuti ka nende kogemuste sotsiaalse häbimärgistamise tõttu on vägagi tõenäoline, et seksuaalse trauma läbi elanud isikud üritavad põgeneda halbade mälestuste või nendega seostuvate mõtete ja tunnete eest. Sellise trauma läbi elanud isikud võivad proovida negatiivseid tundeid vältida erinevate vahendite kaudu. Lisaks, kui seksuaalse väärkohtlemise raskusaste suureneb või võimendub, võib alaealine olla veelgi enam motiveeritud blokeerima või eemale tõrjuma intensiivseid traumaga seostuvad mõtteid ja tundeid. Kuigi sellised vältimisstrateegiad võivad ajutiselt ennetada ebameeldivate kogemuste ilmnemist, viitavad aga uuringute tulemused sellele, et murede krooniline vältimine võib olla regulatsioonistiil, mis on trauma ja psühholoogilise stressi alusel välja kujunenud.⁶⁹

Isegi kui seksuaalselt väärkoheldud lastel ei esine pikaajalisi psühholoogilisi sümptomeid, on neil suurenenud risk edaspidisele seksuaalkuritegude ohvriks langemisele, häiritud täiskasvanuelule ning muutunud suhtumisele iseendasse, teistesse ja maailmasse tervikuna.⁷⁰ Uuringutest tuleneb, et lapsepõlves läbi elatud väärkohtlemise (seksuaalse, emotsionaalse, füüsilise ning hooletusse jätmise) ning täiskasvanuna kogetava depressiivse psühhopatoloogia vahel on otsene seos.⁷¹

Peamisteks psühholoogilisteks tagajärgedeks seksuaalse väärkohtlemise kannatanute seas on traumajärgne stressihäire ehk PTSD (ingl k *post-traumatic stress disorder*), depressioon, ärevus,

⁶⁷ Soo, K. jt. Seksuaalvägivalda levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit. Tartu 2015, lk 22

⁶⁸ Briere, J., Elliott, D. M. Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and women. *Child Abuse & Neglect* 27, 2003, lk 1217

⁶⁹ M. Zachary Rosenthal PhD, jt. Chronic Avoidance Helps Explain the Relationship Between Severity of Childhood Sexual Abuse and Psychological Distress in Adulthood, *Journal of Child Sexual Abuse*, 14:4, 2005, lk 29, 37

⁷⁰ Olafson, E. (viide 65) lk 12

⁷¹ Struck, N. jt. Attachment and social support mediate the association between childhood maltreatment and depressive symptoms. *Journal of Affective Disorders*, vol 273, 2020, lk 310

enesehinnanguprobleemid, somaatilised kaebused, agressiivsus ning mitmesugused suhetega seotud raskused.⁷² Traumajärgne stressihäire on häire, mis tekib mõnedel inimestel, kes on kogenud šokeerivat, hirmutavat või ohtlikku sündmust või olukorda. PTSD sümptomid algavad tihti peale varakult (kolme kuu jooksul pärast traumaatilist intsidenti), kuid mõnikord algavad need ka aastaid peale traumeerivad sündmust. Sümptomid võivad esineda ja väljenduda erinevalt, näiteks võib kannatanu sündmust uuesti psühholoogiliselt läbi elada, vältida teatud kohti või olukordasid, reageerida sündmustele, mis meenutavad traumasid ning kogeda erinevaid emotsioone. Väikeste (alla 6-aastaste) laste seas esineb PTSD tihti voodimärgamisena, kõnehäiretena (unustades, kuidas rääkida või olles võimetu rääkima), mängimise käigus hirmuäratava sündmuse läbi mängimisena või vanemate/täiskasvanute külge klammerdumisena. Vanemate laste ning teismeliste seas esineb traumajärgne stressihäire tihti samade sümptomitena nagu täiskasvanutel.⁷³

Teadlased on täheldanud ka olulist seost lapseas kogetud seksuaalse väärkohtlemise ja isiksusehäirete väljaarenemise vahel. Lisaks sellele esineb nende isikute seas tunduvalt rohkem enesevigastamist.⁷⁴ Uuringute põhjal on arvatud välja suhteline riski protsent isiksusehäirete kujunemiseks isikutel, kes on langenud lapseas seksuaalkuriteo ohvriks – meeste seas on riskitase 8,5% ning naiste seas 4,3%.⁷⁵

Isikud kogevad seksuaalse väärkohtlemise tagajärgi erinevalt. Lapsena seksuaalselt väärkoheldud isikute varieeruvuse selgitamiseks on uuringutes pööratud tähelepanu lisaks seksuaalse väärkohtlemise ja vaimse tervise seose väljaselgitamisele ka sellele seotusele, mis eksisteerib vaimse tervise ja seksuaalse kuritarvitamise raskusastme vahel. Uuringust tulenes, et mida noorem oli laps seksuaalse väärkohtlemise toimumise ajal, seda rohkem esines tal vaimse tervise probleeme hilisemas täiskasvanueas. Sama leiti ka väärkohtlemise pikaajalisusega, mille puhul ohvrid, kes kogesid seksuaalset väärkohtlemist pikka aega, kannatasid tihedamini psühholoogiliste probleemide all. Lisaks vaadeldi ka kurjategija vägivaldset käitumist – kui ta kannatanut füüsiliselt

⁷² Aspelmeier, J. E., Elliott, A. N., Smith, C. H. Childhood sexual abuse, attachment, and trauma symptoms in college females: The moderating role of attachment. *Child Abuse & Neglect*, vol 31 (5). 2007, lk 550

⁷³ National Institute of Mental Health. Post-Traumatic Stress Disorder. Veebis kättesaadav: [https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd#:~:text=Post%2Dtraumatic%20stress%20disorder%20\(PTSD,danger%20or%20to%20avoid%20it.](https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd#:~:text=Post%2Dtraumatic%20stress%20disorder%20(PTSD,danger%20or%20to%20avoid%20it.) (21.02.2022)

⁷⁴ Dolan, M., Whitworth, H. Childhood Sexual Abuse, Adult Psychiatric Morbidity, and Criminal Outcomes in Women Assessed by Medium Secure Forensic Service, 22. *J. Child Sexual Abuse* 191. 2013. lk 201

⁷⁵ Spataro, J., jt. Impact of child sexual abuse on mental health. *The British Journal of Psychiatry*, 184(5), 2004, lk 416–421.

väärkohtles, esines viimasel enam vaimse tervise häireid täiskasvanueas. Kõige enam esines kannatanutel kriimustusi ja sinikaid (16,3%) ning vigastusi suguelunditele või pärasoolele (10%). Ühtlasi tuli uuringust välja, et kannatanud, kes teavitasid kedagi väärkohtlemisest selle toimumise perioodil, kannatasid vaimse tervise häirete all rohkem kui need isikud, kes seda ei teinud. Kõige rohkem esines uuringu kohaselt vaimse tervise häireid isikutel, kes kogesid ühte järgmistest indikaatoritest:

- a) vigastus;
- b) väärkohtlemise kogemine rohkem kui ühe isiku poolt;
- c) väärkohtlemise kogemine bioloogilise sugulase poolt.⁷⁶

Lisaks sellele tuleneb uuringutest, et anaalset, vaginaalset või oraalset seksuaalset kuritarvitamist hõlmav väärkohtlemine on võrreldes teiste kuritarvitamise vormidega raskem. Kergemateks vormideks saab lugeda silitamist ja mittekontaktset seksuaalset väärkohtlemist, näiteks ekshibitsionismi või sunniviisilist pornograafia või seksuaalsete aktide eksponeerimist.⁷⁷ Võrreldes mittepenetratiivsete tegudega on seksuaalse väärkohtlemise penetratiivsetel aktidel tugevam seos laste psühholoogilise stressiga.⁷⁸

Järgnevalt on leitud, et muutujad, mis mõjutavad kannatanu sümptomite raskust ja keskust ning käitumist on:

- a) teoelsed või samaaegsed traumad;
- b) juba varasemalt olemasolevad psühholoogilised häired;
- c) väärkohtlemise laad;
- d) suhe kurjategijaga;
- e) väärkohtlemise kestus;
- f) toetuse tase mittevägivaldse hooldaja poolt;
- g) kannatanu sugu.

⁷⁶ O'Leary, P., Cooney, C., Easton, S. D. The Effect of Severe Child Sexual Abuse and Disclosure on Mental Health during Adulthood, 19 J. Child Sexual Abuse 27. 2010, lk-d 276, 281-282, 285

⁷⁷ Young, T. L., Riggs, M., Robinson, J. L. Childhood sexual abuse severity reconsidered: A factor structure of CSA characteristics. Journal of Child Sexual Abuse, 20(4), 2011, lk 373-395

⁷⁸ Lev-Wiesel, R., Markus, L. Perception vs. circumstances of the child sexual abuse event in relation to depression and post-traumatic stress symptomatology. Journal of Child Sexual Abuse, 22(5), 2013, lk 519-533

Halvemad pikaajalised tagajärjed seksuaalsele väärkohtlemisele on seotud järgmiste tunnustega:

- 1) pigem kontaktne kui mittekontaktne väärkohtlemine;
- 2) penetratsioon (nii laste kui ka täiskasvanute puhul);
- 3) seksuaalne väärkohtlemine agressiooni, vägivalla või sundimisega;
- 4) varajases eas algav seksuaalne väärkohtlemine, mis kestab rohkem kui ühe lapse arenguetaapi, ja;
- 5) lähedane (tavaliselt perekondlik) suhe kurjategijaga.⁷⁹

Lapsed, kes on kurjategijale lähedasemad (nt lapsevanema ja lapse suhe), kalduvad uuringute andmetel tihedamini teatama suuremast sümptomaatikast ja psühholoogilisest stressist.⁸⁰

Vägistamise järgselt võib esineda kannatanul ka vägistamistrauma sündroom. Sellel on kolm faasi:

- 1) algfaas;
- 2) kohanemisfaas;
- 3) lahenduste faas.

Algfaas kestab lühikest aega ning see on aeg, milles kannatanu elab vahetult peale vägistamist toimunut läbi. See faas kestab mõnest päevast kuni mõne nädalani ning kannatanu võib olla kas hüsteeriline või vastupidiselt täiesti rahulik ning järsult nutma puhkeda, tunda keskendumisraskuseid ja olla kinnine. Kohanemisfaasis tunneb kannatanu abitustunnet, depressiooni, võib esineda õudusunenägusid ning vägistamise eitamist. Lahenduste faasis hakkab kannatanu traumast üle saama ning ta mõistab, et tuleb edasi elada. See faas võib kesta kaua ja ulatuda aastatesse.⁸¹

Uuringud on näidanud, et kui laps kogeb sunniviisilist vahekorda või seksuaalset väärkohtlemist, siis traumajärgse stressihäire vältimise sümptomid on olnud ilmsemad kui intrusiooni või erutuse sümptomid. Siinkohal võib oletada, et sunniviisiline vahekord on domineeriv, valulik kogemus

⁷⁹ Olafson, E. (viide 65) lk 12

⁸⁰ Yancey, C. T., Naufel, K. Z., Hansen, D. J. The relationship of personal, family, and abuse-specific factors to children's clinical presentation following childhood sexual abuse. *Journal of Family Violence*, 28(1), 2013, lk 31-42

⁸¹ Traat, U., Markina, A. Üldkriminoloogia II. Sisekaitseakadeemia 2005, lk 41. Veebis kättesaadav: https://digiriitl.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/332/%C4%86%20ldkriminoloogia_II.pdf?sequence=1&isAllowed=y (07.04.2022)

lapse jaoks ning selle puhul võivad vältimisstrateegiad olla kõige tõhusamad vahendid seksuaalse väärkohtlemise kogemusega toimetulekuks.⁸²

Tihti peale on ainsaks tõendiks seksuaalkuriteo kohta punetus, turse ja hellus. Kohtuarstid ja patoloogid kasutavad vigastuste puhul järgmist klassifikatsiooni:

- 1) muljumised;
- 2) hõõrdumised, mida tihti nimetatakse ka kriimustusteks;
- 3) rebendid;
- 4) löikehaavad;
- 5) pistehaavad, mida mõnikord nimetatakse läbistavaks haavaks.

Peale traumat võib esineda kannatanul erinevaid haavade või vigastuste tüüpe, ka näiliselt „ühel“ vigastusel võib olla eri tüüpi tunnuseid (näiteks hõõrdumisala, mille sees on haavapõletus). Kõik vigastused, sealhulgas need, mida võib pidada tühisteks, tuleb täpselt registreerida ja soovitatavalt pildistada koos sobiva skaalaga. Kuigi paljud vigastused, nt verevalumid, on mittespetsiifilist laadi, võivad need siiski aidata kinnitada ohvri ütlusi sündmuste kohta.⁸³

3.2. Mõjud kannatanu edasisele elule

Seksuaalvägivalla ohvritel on lisaks kõrgemale riskile vaimse tervise häiretele (PTSD, depressioon, ärevushäired) ka tihti tagajärjeks otsesed vigastused, soovimatu rasedus ja seksuaalsel teel levivad nakkushaigused (nt HIV).⁸⁴

Seksuaalne väärkohtlemine mõjub kasvava ja areneva lapse identiteeti ning tundeelu. Peale trauma üle elamist psüühilise tasakaalu taastamisel võib laps jõuda olukorda, milles ta püüab põgeneda valu tekitavast madalast enesehinnangust, kasutades selleks narkootikume ja mõnuaineid. Ühtlasi võivad sellised lapsed otsida lohutust eakaaslastelt ning seeläbi sattuda seltskondadesse, kellel on kombeks panna toime õigusrikkumisi.⁸⁵ Paljudel noortel inimestel läheb aega enne kui nad

⁸² Lev-Wiesel, R., Markus, L. (viide 78)

⁸³ Crane, J. Interpretation of non-genital injuries in sexual assault. 2013.

⁸⁴ Soo, K. jt. (viide 67) lk 21

⁸⁵ Justiitsministeerium. (viide 40) lk 30

täielikult toimunust aru saavad ning abi otsivad (vanematelt, eakaaslastelt või sõpradelt). Häbi- ja süütunne, hirm, et neid ei kuulata või ei usuta, ning hirm tekitada raskusi oma perekonnale on kesksed takistused noorte inimeste puhul, kes on seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langenud.⁸⁶ Siinkohal on oluline harida lisaks lastele ka vanemaid, et nad teaksid, kuidas käituda ja toimida olukorras, kui nende laps neile seksuaalsest väärkohtlemisest teavitab. Selliste juhtumite puhul on äärmiselt oluline, et lapsevanemad ei väldiks lapse mure, vaid oleksid talle toeks ning aitaksid jõuda lahenduseni, mis võib päästa lapse aastate pikkustest kannatustest.

Noorteprogrammi uuringus osalenud Taani noored tõid välja, et nad on püüdnud rünnaku kogemust ja oma reaktsioone alla suruda, et jätkata oma tavalist igapäevaelu. Unetus, keskendumisraskused ja endassetõmbumine on noorukite seas tavalised reaktsioonid, mis ilmsesid peale rünnakut. Selline naturaalsete reaktsioonide allasurumine võib takistada noorte inimeste arengut. Sellest tulenevalt on noortel raske osaleda koolis ja õppetöös, mis omab olulist kohta nende edaspidises elus. Ühtlasi võivad seksuaalse väärkohtlemise ohvrid kannatada eakaaslaste poolse kiusamise all ning tunda end tõrjutuna või isoleerituna.⁸⁷

Lapseeas kogetud seksuaalne väärkohtlemine häirib isiku põhilisi kohanemissüsteeme, sealhulgas emotsioonide reguleerimist ning tunnetuse ja afekti integreerimist. Kompenseerivad regulatiivsed strateegiad, näiteks dissotsiatsioon, võivad toetada trauma kontekstis toimetulekut, kuid õõnestavad isiku kohanemisvõime hilisemas arengus. Seksuaalse väärkohtlemise kahjulikud mõjud võivad aja jooksul kuhjuda, kuna varasemad sündmused (ja kohanemine) takistavad isiku edukat elu. Selline kuhjumine aga rajab tee psühhopatoloogiasse. Uuringud on näidanud, et lapsena seksuaalse väärkohtlemise kogemine mõjutab negatiivselt lapse enesesüsteemi toimimist, mis väljendub omakorda enesekäsituse märgatavates muutustes.⁸⁸

Autorid on leidnud, et naised, keda lapsepõlves seksuaalselt väärkoheldi pereliikme poolt, saavutasid madalama haridustaseme kui naised, keda kuritarvitati perevälise isiku poolt. Sellisele tulemusele pakutakse seletuseks, et lapsed, keda ahistati perevälise isiku poolt, kasvasid üles peredes, mille liikmed pakkusid neile rohkem tuge ning julgustasid rohkem enesekindlust ja

⁸⁶ McElvaney, R., Greene, S., Hogan, D. To tell or not to tell? Factors influencing young people's informal disclosures of child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(5). 2014, lk 928-947

⁸⁷ Clasen, L. E., Blauert, A. B., Madsen, S. A. „What Will My Friends Think?“ Social Consequences for Danish Victims of Sexual Assaults in Peer Groups, *Journal of Child Sexual Abuse*, 27:3, 2018, lk 217-236

⁸⁸ Linde-Krieger, L. B., Moon, C. M., Yates, T. M. The Implications of Self-Definitions of Child Sexual Abuse for Understanding Socioemotional Adaptation in Young Adulthood, *Journal of Child Sexual Abuse*, 30:1. 2020, lk 82

osalemist otsuste tegemisel. Autorid pakkusid välja, et seksuaalse väärkohtlemise ja täiskasvanueas toimetuleku vahel mängivad olulist rolli ohvri toimetulekustrateegiad. Neid strateegiaid kasutavad nad selleks, et tulla toime väärkohtlemise, mitte aga sündmuse objektiivsete asjaoludega.⁸⁹

Üks alaealiste seksuaalse väärkohtlemise kõige raskemaid tagajärgi on võimetus luua ja säilitada lähedasi ning armastavaid suhteid – nii intiimseid kui ka platoonilisi. Seksuaalkuriteo läbielamine võib mõjutada suhteid, mis ohvritel on nii seksuaalse kuritarvitamise ajal kui ka kogu ülejäänud elu jooksul. Kannatanutel võib olla raske rääkida oma partnerite, perekonna ja sõpradega seksuaalsest väärkohtlemisest ning see takistab omakorda teistel võimalust pakkuda tuge ja abi. Viidi läbi uurimus, millest selgus, et 42% seksuaalkuriteo kannatanutest väidab, et lapsena kogetud seksuaalne väärkohtlemine on negatiivselt mõjutanud nende suhteid teiste inimestega.⁹⁰

Üheks riskiteguriks lapseas läbielatud seksuaalse väärkohtlemise puhul võib olla seksuaalne riskikäitumine täiskasvanueas. Uuringud on näidanud, et seksuaalne, füüsiline ja psühholoogiline väärkohtlemine ning hooletusse jätmine on seotud täiskasvanute seksuaalse riskikäitumisega. Analüüsidest lapse väärkohtlemise vorme ilmnes, et vaid lapseas kogetud seksuaalne väärkohtlemine omas ühest seost seksuaalse riskikäitumisega täiskasvanueas (nt kaitsmata vahekorrad ning palju partnereid).⁹¹ Riskikäitumist on uurinud erinevad autorid. Väärkohtlemise koha pealt on leitud järjekindlalt kõrgendatud käitumisprobleeme seksuaalse väärkohtlemise üle elanud ohvrite seas. Kannatanute seas esineb tihti narkootikumide ja alkoholi tarvitamist, kriminaalset käitumist ja seksuaalset rikikäitumist.⁹²

Ka meeste puhul on seksuaalset väärkohtlemist seostatud riskikäitumisega. Sel juhul astub kannatanu vahekorda paljude seksuaalpartneritega. Lisaks esineb ebajärjekindel kaitsevahendite kasutamine seksuaalvahekorras, seksi vahetamine narkootikumide või raha vastu ning alkoholi tarvitamine enne seksuaalvahekorda või selle toimumise ajal. Nii noorte kui ka täiskasvanud meeste seas on täheldatud rohkem seksuaalsel teel levivate haiguste levikut. Seksuaalse väärkohtlemise raskusaste mängib rolli ka alkoholi tarbimise alustamise vanuse puhul kannatanute

⁸⁹ Merrill, L. L. jt. the impact of child sexual abuse on women: The role of abuse severity, parental support, and coping strategies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69(6), 2001, lk 992-1006

⁹⁰ Jay, A., Evans, M., Frank, I., Sharpling, D. (viide 6)

⁹¹ Senn, T. E., Carey, M. P. Child Maltreatment and Women's Adult Sexual Risk Behavior: Childhood Sexual Abuse as a Unique Risk Factor. – *Child Maltreatment*, Vol 15(4), 2010 lk 324.

⁹² Linde-Krieger, L. B., Moon, C. M., Yates, T. M. (viide 88) lk 83

seas. Uuringutes leiti, et mida raskem on seksuaalne väärkohtlemine, seda varasemas eas hakkavad kannatanud alkoholi tarbima. Alkoholi tarbimine aitab kannatanul tulla toime psühholoogiliste raskustega ja vältida valu, mis seostub talle seksuaalse kuritarvitamisega.⁹³

On leitud, et seksuaalselt väärkoheldud poisid kipuvad eemalduma prosotsiaalsetest eakaaslaste rühmadest ning eelistavad pigem rühmasid, mis on rohkem orienteeritud antisotsiaalsetele tegevustele, mille hulka võib kuuluda ka alaealiste seas alkoholi tarvitamine.⁹⁴ Alaealisena seksuaalset väärkohtlemist kogenud isikute puhul esineb oluliselt rohkem varajast uimastite – sigarettide, kanepi ja alkoholi – tarvitamist.⁹⁵

Uuringud on näidanud, et varajases lapseas seksuaalset väärkohtlemist läbi elanud isikud langevad suurema tõenäosusega ka täiskasvanuna seksuaalse väärkohtlemise ohvriteks. Sellise seose olemasolu dokumenteerimine omakorda loob vajaduse hinnata kliinilise sekkumise ja ennetamise küsimusi. Vaja on identifitseerida naissoost isikute rühma, kellel on risk täiskasvanuna langeda seksuaalse kuritarvitamise ohvriks. See võimaldab sihipärasemat lähenemist ennetustegevusele nende sihtrühmade suhtes. Uuringu kohaselt tuleks keskenduda riskirühma kindlakstegemisel naistele, kes on lapsepõlves kogenud kuritarvitamist – nii seksuaalset ja füüsilist, kuid ka mõlemat.⁹⁶

Lapseas läbi elatud seksuaalset väärkohtlemist on seostatud ka kõrgenenud enesetapuriskiga. Isikud, kes on langenud seksuaalkuriteo ohvriks, üritavad suurema tõenäosusega mitmeid kordi enesetapukatseid läbi viia. Lootusetuse tunne on miski, mis käib kaasas traumajärgse eluga nii mees- kui ka naissoost ohvrite seas. Uuringud on näidanud, et kuigi naised on tõenäolisemalt valmis tunnistama seksuaalkuriteo ohvriks langemist ning sellest avameelsemalt rääkima, siis mehed seevastu kogevad rohkem lootusetuse tunnet ning enesetapumõtteid. Lisaks viivad mehed ka tõenäolisemalt korduvalt enesetapukatseid läbi. Seksuaalset väärkohtlemist kogenud meestel diagnoositakse tihedamini PTSD kui meestel, kes ei ole seksuaalkuriteo ohvriks langenud. Sellised

⁹³ Schraufnagel, T. J. jt. Childhood sexual abuse in males and subsequent risky sexual behavior: A potential alcohol-use pathway, *Child Abuse & Neglect* 34, 2010, 369-378

⁹⁴ Bergen, H. A. jt. Sexual abuse, antisocial behaviour and substance use: gender differences in young community adolescents. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 38(1-2), 2004, lk 34-41

⁹⁵ Sartor, C. E., jt. Childhood sexual abuse and early substance use in adolescent girls: The role of familial influences. *Addiction*, 108(5), 2013, lk 997, 998

⁹⁶ Roodman, A. A., Clum, G. A. Revictimization Rates and Method Variance: A Meta-Analysis. Virginia Polytechnic Institute and State University. *Clinical Psychology Review*, Vol 21. No. 2, 2001 lk 184, 202

riskifaktorite kõrgemad määrad meeste puhul viitavad sellele, et neil võib olla suurem risk enesetapu läbi viimiseks kui naistel.⁹⁷

Autorid on uurinud ka sidet lapseas kogetud seksuaalse väärkohtlemise ja lapsevanemaks olemise vahel hilisemas elus. Senimaani kogutud andmed kinnitavad, et seksuaalse vägivalda kogemine alaealisena näib omavat mõju isiku enesehinnangulistele vanemlikele oskustele ja lastega loodud suhete kvaliteedile. Naised, kes on lapsena kogunud seksuaalset väärkohtlemist leiavad, et nad on tundnud raskuseid vanemliku sidususe, suhtlemise ja lapsevanemaks olemisega.⁹⁸ Ühtlasi on leitud, et emad, kes on lapsena kogunud seksuaalset väärkohtlemist, kipuvad suurema tõenäosusega oma lapsi hilisemas elus füüsiliselt väärkohtlema.⁹⁹ See kinnitab omakorda, et isikutele, kes on langenud seksuaalkuriteo ohvriks, on vaja põhjalikult pakkuda tuge ning abi, et tulevikus ise lapsevanemaks saades väärkohtlemine ei korduks.

3.3. Seksuaalkuriteo toimepanija

Enamasti on laste vastaste seksuaalkuritegude toimepanijaks pereliikmed või hooldajad, kes on lapsele tuttavad. Kuigi enamus lapsi seksuaalselt kuritarvitavatest isikutest on mehed, on ka naisi, kes selliseid tegusid toime panevad.¹⁰⁰ Noorteuuringutest on selgunud, et tüdrukud langevad seksuaalse väärkohtlemise ohvriks just endast veidi vanemate noormeeste või võõraste täiskasvanud meeste poolt, poisid aga kogevad vägivalda enda vanuste noorte poolt.¹⁰¹ Seksuaalse väärkohtlemise ja vägivalda eesmärk on võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamine kurjategija poolt. Seksuaalseks väärkohtlemiseks loetakse seksuaalse sisuga kontaktset ning ka mittekontaktset tegevust.¹⁰²

⁹⁷ Spokas, M., jt. Suicide Risk Factors and Mediators Between Childhood Sexual Abuse and Suicide Ideation Among Male and Female Suicide Attempters. *Journal of Traumatic Stress*, 22(5), 2009, lk 469

⁹⁸ Cohen, T. Motherhood among incest survivors. *Child Abuse & Neglect*, 19(12), 1995, lk 1423

⁹⁹ DiLillo, D., Tremblay, G. C., & Peterson, L. Linking childhood sexual abuse and abusive parenting: The mediating role of maternal anger. *Child Abuse & Neglect*, 24(6), 2000, lk 775

¹⁰⁰ Child Welfare Information Gateway. People Who Engage in Sexual Abuse or Exploitation. Veebis kättesaadav: <https://www.childwelfare.gov/topics/can/people/sexabuse/> (24.02.2022)

¹⁰¹ Soo, K. jt. (viide 67) lk 19

¹⁰² Justiitsministeerium. (viide 2)

Üldistatult võib välja tuua peamised põhjused, miks langevad lapsed seksuaalse väärkohtlemise ohvriks:

- 1) varasematest seksuaalkogemustest on tingitud, et täiskasvanuna tekitavad lapsed kurjategijas seksuaalset erutust;
- 2) võimetus saada suhtest teise täiskasvanuga sotsiaalselt ja seksuaalset rahuldust;
- 3) üheks seksuaalset väärkohtlemist soodustavaks teguriks peetakse alkoholi, mis võib olla nn tõukeks seksuaalkuriteo toime panemiseks;
- 4) kurjategija oma impulsside madal kontroll ning tugev stress;
- 5) teo toimepanija on emotsionaalselt ebaküps ning neil on soov olla seotud lastega, mis on tingitud lapsepärastest emotsionaalsetest vajadustest;
- 6) kurjategija on ise olnud lapsena seksuaalse väärkohtlemise ohver.¹⁰³

On leitud, et pedofiiliat vallandavad tegurid saab jagada nelja kategooriasse ning nende põhjal saab selgitada, miks täiskasvanud isikul tekib seksuaalse sisuga huvi lapsealise vastu:

- 1) emotsionaalne sobivus (ingl k *congruence*) ehk täiskasvanul on emotsionaalne vajadus sideme järele lapsega;
- 2) seksuaalne erutus ehk laps tekitab täisealises isikus seksuaalse erutuse;
- 3) barjäär ehk teised seksuaalse ja emotsionaalse rahulduse allikad ei ole kurjategijale ligipääsetavad;
- 4) pidurdamatus (ingl k *disinhibition*) ehk ühiskonnas üldiselt aktsepteeritavad keelud ja tavad jäävad nõrgaks ebaterve seksuaalhuvi rahuldamisel.¹⁰⁴

2021. aasta kriminaalpoliitika uuringutest selgus, et laste vastu toime pandud seksuaalkuritegudes 10% juhtudest oli teo toimepanijaks lapsele võõras isik, 89% juhtudest aga lapsele tuttav isik, näiteks pereliige, sugulane või muu tuttav (vanemate sõber, õpetaja, onu jne).¹⁰⁵ Laste vastu võivad seksuaalkuritegusid toime panna täiskasvanud, vanemad või arenenumad lapsed ning isegi samaealised lapsed, kui on tegemist sunniviisilise tegevusega.¹⁰⁶

¹⁰³ Kriminaalpoliitika. Laste seksuaalse väärkohtlemise põhjused. Veebis kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/laste-seksuaalne-vaarkohtlemine/laste-seksuaalse-vaarkohtlemise-pohjused> (14.02.2022)

¹⁰⁴ Soonets, R. jt. Lapse väärkohtlemine II. Tartu: Atlex, 2007, lk 52-55

¹⁰⁵ Justiitsministeerium (viide 37)

¹⁰⁶ Olafson, E. (viide 65) lk 8

Uuringutes on leitud, et lapseas seksuaalset väärkohtlemist kogenud isikud määratlevad oma kogemust rohkem väärkohtlemisena, kui kurjategija oli täiskasvanud isik või teismeline, mitte laps. Olukordades, kus last kuritarvitas täiskasvanu või teismeline, teavitasid kannatanud rohkem ka penetratsioonist.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Allen, B. jt. The impact of sexual abuse committed by a child on mental health in adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12), 2014, lk 2257-2272

4. KOHTUPRAKTIKA

4.1. Kohtupraktika analüüs

Järgnevas peatükis on vaatluse all kohtulahendid, milles esineb KarS §-des 141 - § 145¹ nimetatud kuriteokoosseis. Analüüsimiseks on võetud erinevate kohtute poolt lahendatud seksuaalse enesemääramise vastased süüteod. Eesmärgiks on selgitada välja, kui palju esineb alaealiste vastu kuritegude toimepanemist, kes on kurjategija, kui suur on teo toimepanijale määratud vanglakaristus jne.

Kohtulahendite läbitöötamisel on aluseks võetud Riigi Teatajas 2020-2022 aastatel avaldatud kohtulahendid. See valik annab ülevaate lähiaastate olukorrast kuritegude maastikul, mis puudutab nimelt seksuaalse enesemääramise vastaseid süütegusid.

Lisaks on autor esitanud ka päringud järgmistesse kohtutesse – Pärnu Maakohus, Tartu Maakohus, Viru Maakohus, Harju Maakohus, Tartu Ringkonnakohus, Tallinna Ringkonnakohus ja Riigikohus. Päringute eesmärgiks oli saada informatsiooni kannatanute vanuste kohta, kuna pea kõigis Riigi Teatajas avaldatud kohtulahendites ei ole kannatanu vanust märgitud.

Magistritöö autor valis kohtupraktika analüüsimisel välja järgnevad asjaolud, mille põhjal kokkuvõtteid teha:

- 1) kohtulahendi number;
- 2) kohus, milles kaasus on lahendatud;
- 3) kohtuotsuse tegemise kuupäev;
- 4) seksuaalse enesemääramise vastase süüteo paragrahv, mille alusel isikut süüdistatakse/süüdi mõistetakse;
- 5) menetlusvorm;
- 6) määratud karistus;
- 7) kannatanu vanus;
- 8) kurjategija sugu ning sünniaasta;
- 9) kurjategija varasem karistatus;

- 10) kas tegemist on liitkaristusega;
- 11) psühhiaatri/psühholoogi kohustus;
- 12) kohaldatavad tõkendid ja muud piirangud;
- 13) muu informatsioon, mis puudutab kas kannatanut või süüdistatavat.

Kokku analüüsis magistritöö autor nende punktide põhjal 174 lahendit – nii Maakohtu, Ringkonnakohtu kui ka Riigikohtu lahendeid. Autor ei arvestanud kohtulahendite kokkuvõttes kohtumääruste ning määruskaebustega.

4.2. Kohtulahendid aastast 2020

KarS § 141 alusel tehti 2020. aastal 37 lahendit. Kahel korral mõisteti süüdistatav ka õigeks. Ringkonnakohtutes tehti 2020. aastal nendest 37-st otsusest kaheksa (kuus Tartu Ringkonnakohtus ja kaks Tallinna Ringkonnakohtus) ning ülejäänud tehti Maakohtutes (15 Tartu Maakohtus, kaheksa Harju Maakohtus, neli Viru Maakohtus ja kaks Pärnu Maakohtus).

Alaealise kannatanuga kohtulahendeid esines 21 korral – see tähendab, et ligi 57% juhtudest on kannatanuks alla 18-aastane isik. Enamasti oli süüdistuseks KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 6 koosseis, ehk tegemist oli olukorraga, milles kurjategija astus alaealise tahte vastaselt temaga suguühitesse vägivaldaga või kasutades ära tema seisundit, milles ta ei ole võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saada. Lisaks oli tegemist teoga, mis oli toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud karistusseadustiku seitsmendas jaos sätestatud kuriteo ehk seksuaalse enesemääramise vastase süüteo. Vägistamine jäi katsestaadiumisse viies lahendis – nendest kaks olid suunatud alaealiste vastu. Menetlusvormi puhul esines kokkuleppemenetlust kaheksal korral, üldmenetlust 13 korral ning lühimenetlust 15 korral.

Analüüsitud kohtulahendites olid 100% kurjategijatest mehed. Kõige vanem isik oli sündinud 1962. aastal ning noorim 2000. aastal. Keskmine sünniaasta vägistamise toime pannud isikute seas oli 1981. Seitsmel korral oli tegemist isikuga, keda oli varasemalt kriminaalkorras karistatud ning ülejäänud kordadel oli isik varasemalt karistamata. Karistuse määrad jäid 1 aasta ja 12 aasta (liitkaristus) vahemikku, keskmiseks vangistuseks määrati 4 aastat vangistust. Psühhiaatri/psühholoogi kohustus oli mainitud vaid kahes lahendis. Tõkenditena kohaldati

süüdimõistetutele kõige enam lähenemiskeeldu ning suhtlemiskeeldu ning lisaks Eesti Vabariigist väljasaatmist koos sissesõidukeeluga viieks aastaks.

Kannatanute vanused jagunesid analüüsitud kaasustes järgmiselt: üks 2-aastane, neli 4-aastast, üks 5-aastane, üks 6-aastane, kaks 7-aastast, neli 8-aastast, neli 9-aastast, üks 11-aastane, viis 12-aastast, üks 13-aastane, kaks 14-aastast, üks 15-aastane ja kolm 16-aastast. Kahes kaasuses oli tegemist ka alla 10-aastase kannatanuga, kuid vanust täpsemalt märgitud ei olnud. See tähendab, et kannatanute keskmine vanus oli 9-10 eluaastat.

Tallinna Ringkonnakohtu lahendis 1-20-738 oli tegemist 36-aastase süüdistatava ja 10-aastase kannatanuga. Kohus leidis, et süüdistatava käitumine ei ole normipärane ning tal on väärastunud mõttemallid, kui ta leiab, et 10-aastasega seksuaalvahekorda astumises ei ole midagi halba.¹⁰⁸ Siinkohal tuleb selgelt välja, et nii noortel lastel puudub arusaamine seksuaalkäitumisest ning nende kaitsmine on ääretult oluline. Lisaks oli kaasuses tegemist kannatanuga, kel oli vaimne alaareng ning see muutis ta eriti haavatavaks täiskasvanud mehe käitumise suhtes.

Tahtevastase sugulise iseloomuga tegu ehk KarS § 141¹ koosseisu lahendati kohtutes 11 korral. Harju Maakohtus lahendati kuus, Tartu Maakohtus kolm ja Pärnu Maakohtus kaks kaasust. Üheteistkümnest kaasusest üheksa olid seotud alaealise kannatanuga (§ 141¹ lg 2 p 1). Lisaks esines ühes kaasuses grupiviisiline teo toimepanemine ning neljas kaasuses oli tegemist kurjategijaga, kes oli varem toime pannud seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo.

Kümnel korral oli tegemist lühimenetlusega ning kahel korral üldmenetlusega. Kõige pikem vangistus määrati süüdistatavale liitkaristusena ning tegemist oli seitsme aastase vangistusega. Keskmine vangistus, mis kurjategijatele mõisteti, oli 3,4 aastat. Kahes kaasuses ei olnud kurjategija sugu ning sünniaastat mainitud, kuid ülejäänud üheksas kaasuses oli tegemist meesterahvaga. Kõige vanem kurjategija oli sündinud 1946. aastal ja keskmiselt oli sünniaasta 1972.

Varasemalt karistatud oli kolm süüdistatavat ning seitse olid karistamata. Psühhiaatri/psühholoogi abi määrati ühele karistatavale ning tõkenditena kohaldati lähenemiskeeldu. Kaasuses, milles ei

¹⁰⁸ TlnRnKo 1-20-738

olnud kurjategija vanust mainitud, määrati kurjategijale mõjutusvahendina alaealisele kohaldatav sotsiaalprogramm ning MDFT ehk mitmedimensiooniline pereteraapia.

Kannatanute vanused olid järgmised – üks 3-aastane, üks 4-aastane, kaks 5-aastast, üks 6-aastane, kaks 7-aastast, üks 8-aastane, üks 9-aastane, üks 10-aastane, üks 11-aastane, üks 12-aastane, üks 14-aastane ja üks 16-aastane. Laste keskmine vanus oli seega 8 eluaastat.

Tartu Maakohus leidis lahendis 1-20-2518, et KarS § 141 lg 2 p 1 ning § 141¹ lg 2 p 1 järgi karistuse mõistmisel tuleb arvestada üldpreventiivset eesmärki ning ühiskonnale tuleb anda mõista, et alaealiste suhtes toime pandud tegude eest järgneb karistus ning laste suhtes toime pandud teod väärivad suurt hukkamõistu. Lisaks on kohus andnud teada, et raskendavate asjaoludena karistusseadustiku § 58 lg 1 p 3 ja p 12 kohaselt on teo toimepanemine teadvalt noorema kui 12-aastase lapse suhtes ning alaealise usaldust kuritarvitades. Kurjategija pani seksuaalsüüteo toime kasutades ära lapse usaldust ning tema vanusest tulenevat arusaamisvõimetust.¹⁰⁹

Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades esines kohtulahendites 2020. aastal kahel korral – ühel korral Tartu Maakohtus ja teisel korral Harju Maakohtus. Mõlema puhul mõisteti isik süüdi KarS § 143² lg 2 alusel ehk tegemist oli isikutega, kes on varasemalt pannud toime seksuaalkuriteo. Mõlema kaasuse puhul oli menetlusvormiks kokkuleppemenetlus ning mõlemad süüdistatavad olid mehed – üks isik sündinud aastal 1995 ja teine aastal 1977. Ühe puhul oli tegemist varasemalt karistatud isikuga ning teine isik oli karistamata. Kummaski kaasuses ei suunatud kurjategijaid psühholoogi/psühhiaatri juurde ega ka kasutatud tõkendeid. Kohtulahendites mõisteti karistuseks 4 aastat ja 6 kuud ning 3 aastat ja 6 kuud vangistust.

Harju Maakohtu lahendis oli tegemist alaealise kannatanuga ning süüdistatav, olles täisealine (sündinud 1995. aastal), kasutas ära kannatanu usaldust enda vastu ning astus temaga korduvalt suguühtesse. Süüdistatav pakkus ka alaealisele erinevaid narkootilisi aineid ning seejärel kasutas ta situatsiooni ära, astudes vähemalt kahel korral kannatanuga kaitsmata vahekorda.¹¹⁰

Suguühet järeltulijaga lahendati Eesti kohtutes 2020. aastal seitsmel korral – kolmel korral Pärnu Maakohtus, kahel korral Tartu Maakohtus, ühel korral Tartu Ringkonnakohtus ja ühel korral Harju

¹⁰⁹ TMKo 1-20-2518

¹¹⁰ HMKo 1-20-2703

Maakohtus. Kuuel korral seitsmest esines § 144 teine lõige, mille kohaselt karistatakse isikut rangemalt, kui ta on varasemalt pannud toime seksuaalkuriteo. Menetlusvormidena esines lühimenetlus kolmel korral, üldmenetlus kahel korral ja kokkuleppemenetlus kahel korral.

Viies kaasuses oli süüdistatavaks meesterahvas, kahes kaasuses ei olnud süüdistatava sugu ega sünniaastat mainitud. Vanim isik oli sündinud aastal 1945 ning noorim 1985. Vaid üks isik oli varasemalt kriminaalkorras karistatud. Pikim vangistus määrati kuueks aastaks, keskmine vangistus oli 3 aastat ja 6 kuud. Enamustes kaasustes oli tegemist ka liitkaristustega, esines ka süüdistusi § 141¹, § 141 ning § 178 järgi. Kolmele süüdistatavale määrati psühhiaatri/psühholoogi abi, ühele määrati seksuaalsuunitlushäirete ravi. Tõkendeid aga ei kohaldata.

Alaealiste kannatanute vanused jagunesid järgmiselt – kaks 8-aastast, kaks 11-aastast ja üks 16-aastane laps. Laste keskmine vanus oli seega 10-11 eluaastat.

KarS § 145 ehk suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega esines üheksas kohtulahendis. Kahel korral lahendati kaasuseid ringkonnakohtutes ning ülejäänud seitsmel korral lahendati maakohtutes. Lõike 1 koosseisu järgi mõisteti süüdi kolmel korral ning lõike 2 järgi kuuel korral. See tähendab, et 2/3 süüdistatavatest olid varasemalt toime pannud seksuaalse enesemääramise vastase süüteo. Mõlemad ringkonnakohtud jätsid maakohtute otsused muutmata. Kõige pikemaks karistuseks määrati süüdistatavale liitkaristusena üheksa aastat vangistust, keskmine vangistus oli 5 aastat vangistust.

Kurjategijate puhul ilmnes, et viiel korral oli tegemist isikutega, keda oli varasemalt kriminaalkorras karistatud – üht isikut oli karistatud lausa kuuel korral. Süüdistatavate sünniaastad jäid vahemikku 1968-1990. Erandita kõigis kaasustes oli tegemist liitkaristustega, esines järgnevaid koosseise: KarS § 121 lg 2, 3, § 141 lg 2 p 1, 6, § 145¹ lg 3, § 178 lg 1, § 179 lg 1¹ jne. Kaasustes ei mainitud psühholoogi/psühhiaatri abi kohustust ning tõkendite kohaldamist.

Siin olid kõigi kannatanute vanused alla 16 eluaasta – üks 7-aastane, kaks 9-aastast, kaks 10-aastast, üks 12-aastane, kolm 13-aastast, seitse 14-aastast, kaks 15-aastast ja üks 16-aastane laps. Keskmine kannatanute vanus oli 12,5 aastat.

Harju Maakohus on leidnud, et 10-aastase kannatanu suhtes on järgmised teod muud sugulise iseloomuga teod: rindade korduv mudimine, huultele suudlemise üritamine, käe lükkamine aluspükste vahele, tuharate ning suguelundite silitamine.¹¹¹

Alaealistelt seksi ostmine jõudis kohtute ette 2020. aastal 13. korral. Seitsmel korral oli tegemist Tartu Maakohtuga, kolmel korral Harju Maakohtuga, kahel korral Viru Maakohtuga ning ühel korral Tartu Ringkonnakohtuga. Enamus juhtudel oli tegemist KarS § 145¹ lg 1 olukorraga ehk süüdistatavad astusid alla 18-aastase isikuga rahalise tasu või mis tahes muu hüve eest suguühitmesse või panid toime muu sugulise iseloomuga teo. Lõike 2 olukorda ehk noorema kui 14-aastase kannatanu suhtes teo toimepanemist esines kahel korral, nendest ühel korral jäi tegu katsestaadiumisse. Lõike 3 koosseis tuli ette neljas kaasuses, neist ühes jäi tegu katsestaadiumisse. Peamiselt oli tegemist kokkuleppemenetlustega.

Süüdistatavate sünniaastad jäid vahemikku 1960-1993. Kümnes kaasuses oli tegemist karistamata teo toimepanijaga ning kolmel korral oli kurjategija kriminaalkorras varasemalt karistatud. Kõige lühem vangistus, mis teo toimepanijale määrati, oli 9 kuud ning kõige pikem 5 aastat. Keskmine vangistus süüdistatavate puhul jäi 1,5-2 aasta vahemikku. Ühes kaasuses oli mainitud abinõuna süüdistatava kohustus seksuoloogile vastuvõtule minna. Tõkenditena kohaldati teo toimepanijatele suhtlemiskeeldu alaealistega, peamiselt alla 14-aastaste isikutega (v.a lähisugulased) ning kannatanutega.

Kannatanud olid siinse koosseisu puhul pigem vanemad kui 10-aastased. Kaasustes esines üks 5-aastane, üks 7-aastane, kaks 11-aastast, kaks 12-aastast, kolm 13-aastast, viis 14-aastast, neli 15-aastast, kaks 16-aastast ja kaks 17-aastast. Kannatanute keskmine vanus oli seega 13-13,5 eluaastat, mis oli 2020. aasta puhul kõige kõrgem.

Kurjategijad pakkusid alaealistele järgmiseid summasid seksuaalvahekorra või muu seksuaalakti eest: 50 eurot sularahas¹¹², 10 eurot¹¹³ ning 30 eurot¹¹⁴. Tartu Ringkonnakohtu lahendist¹¹⁵ tuleneb, et süüdistatav tutvus kannatanuga internetiportaali iha.ee vahendusel ning seejärel tegi süüdistatav 15-aastasele kannatanule ettepaneku oraalseksiks, mille eest ta maksab alaealisele 10 eurot. Kuigi

¹¹¹ HMKo 1-20-738

¹¹² TMKo 1-19-9563

¹¹³ TMKo 1-19-7756

¹¹⁴ HMKo 1-20-2548

¹¹⁵ TrtRnKo 1-19-7756

portaali vanusepiirang on 18 eluaastat, satuvad alaealised tihti sellistesse portaalidesse ning oht langeda seksuaalkuritegude ohvriks on reaalne. Ka viidatud kaasuses leidis kohus, et isegi kui isik kasutab täisealistele loodud portaale, ei saa eeldada, et tegemist on täisealise isikuga, kuna internetis on äärmiselt lihtne oma vanuse kohta valetada.

Sarnane olukord esines ka Harju Maakohtu lahendis 1-20-2509, milles süüdistatav tegi korduvalt interneti teel nimetamata portaalis alaealistele ettepanekuid seksuaalvahekorraks raha eest. Raha, mida süüdistatav lubas, oli ligikaudu 25-30 eurot. Kuna aga alaealised ei kohtunud süüdistatavaga, jäid teod katsestaadiumisse. Kõigil juhtudel sai süüdistatav mõni minut peale jutu alustamist teada, et tegemist on alaealistega, kuid see teda ei takistanud pakkumaks raha seksuaalvahekorra eest.¹¹⁶

4.3. Kohtulahendid aastast 2021

KarS § 141 alusel tehti 2021. aastal 34 lahendit. Kahel korral mõisteti süüdistatav ka õigeks (ühes kaasuses mõisteti isik § 141 lg 1 alusel õigeks, kuid mõisteti süüdi lapsealise seksuaalses ahvatlemises).

Riigikohtus tehti 2021. aastal nendest 34-st otsusest kaks. Mõlemas Riigikohtu otsuses tühistati varasem ringkonnakohtu otsus ning see saadeti samale ringkonnakohtule uueks arutamiseks teises koosseisus. Ringkonnakohtutes lahendati kümme vägistamise koosseisu kaasust (viis Tartu Ringkonnakohtus ja viis Tallinna Ringkonnakohtus) ning ülejäänud 22 lahendati maakohtutes (kaheksa Harju Maakohtus, seitse Tartu Maakohtus, neli Pärnu Maakohtus ja üks Viru Maakohtus).

Vägistamisi § 141 lg 2 p 1 alusel ehk alla 18-aastase kannatanuga esines 16-l korral ehk pea pooltes lahendites. Tihti oli süüdistuses ka lisaks punkt 6, mis tähendab, et süüdistatav on varasemalt pannud toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo, mis on esitatud karistusseadustiku seitsmendas jaos. Menetluse vormi poolest esines lühimenetlust 13-l korral, kusjuures huvitav oli see, et enamuse lahendites, milles kannatanuks oli alaealine, oli tegemist lühimenetlusega ehk seeläbi vähendati ka süüdistatavate karistust 1/3 võrra. Keskmiseks vangistuseks määrati

¹¹⁶ HMKo 1-20-2509

kurjategijatele 3 aastat ja 7 kuud, kõige pikem vangistus määrati korduvalt alaealist vägistanud isikule üheksaks aastaks.

Süüdistatavate puhul esines sel aastal esimene juhtum, kus süüteo panid toime koos mees ja naine. Meest süüdistati § 141 lg 2 p 1 ja 6 alusel ning naist § 141 lg 2 p 1, 6 – § 22 lg 3 alusel. Täheandab, et naise puhul oli tegemist kaasaaitajaga ehk isikuga, kes tahtlikult osutab teisele isikule füüsilist, ainelist või vaimset kaasabi, et süütegu toime panna. Ühes kaasuses oli ka ainsaks kurjategijaks naisterahvas, keda süüdistati KarS § 141 lg 2 p 1, 3 alusel. Ülejäänud kaasustes oli tegemist meesterahvastega, kelle sünniaastad varieerusid vahemikus 1950 kuni 2001. Kuuel korral oli süüdistatav varasemalt kriminaalkorras karistatud ning 21-l korral oli isik karistamata. Ülejäänud juhtumites ei olnud kurjategija varasemat karistatavust mainitud.

Kohtulahenditest ei tulnud välja psühholoogi/psühhiaatri abi määramist, kuid tõkenditena kohaldati kurjategijatele nii lähenemiskeeldu, suhtlemiskeeldu, riigist väljasaatmist ning sissesõidukeeldu viieks aastaks kui ka erinevaid sotsiaalprogramme ja käitumiskontrolli.

Kannatanute vanused jagunesid kaasustes järgmiselt – üks 4-aastane, kaks 7-aastast, kaks 9-aastast, üks 10-aastane, üks 12-aastane, kaks 14-aastast, kaks 16-aastast ja üks 17-aastane. Keskmise vanus oli seega 11 eluaastat.

Tahtevastast sugulise iseloomuga tegu ehk KarS § 141¹ koosseisu esines kohtulahendites 13-l korral. Lõike 2 p 1 alusel mõisteti isikuid süüdi 11-l korral, mis tähendab, et pea kõigis kaasustes oli kannatanuks alaealine. Jällegi oli menetlusvormidest kõige enam kasutusel lühimenetlus, kokkuleppemenetlust kohaldati vaid ühel korral ning üldmenetlust kahel korral. Vangistustest kõige pikem vangistus määrati kaheksaks aastaks (esialgu liitkaristusena 12 aastat, kuid vähendati 1/3). Keskmise vangistus oli 4 aastat ja 3 kuud.

100% süüdistatavatest olid meessoost isikud ning nende sünniaastad jäid vahemikku 1941-2000a. Kõik isikud peale ühe olid varasemalt kriminaalkorras karistamata. Enamus süüdistatavate puhul oli tegemist ka liitkaristustega, muude karistuste hulka kuulusid järgmised koosseisud: § 121 lg 2 p 3, § 141 lg 2 p 1, 6, § 144 lg 2, § 145 lg 2, § 178 lg 1 jne. Ühele kurjategijale mõisteti ka seksuaalkurjategijate kompleksravi ning ühele psühholoogi/psühhiaatri abi. Jällegi kohaldati tõkenditena lähenemiskeeldu ning suhtlemiskeeldu, ühtlasi ka seksuaalkurjategijatele mõeldud sotsiaalprogrammi.

Alaealise kannatanuga kohtulahendeid oli palju ning nende vanused olid järgmised – üks 5-aastane, kaks 6-aastast, kolm 7-aastast, kaks 8-aastast, kaks 9-aastast, kaks 13-aastast, üks 14-aastane ja üks 17-aastane. Ühe kannatanu vanus oli ka alla 10 eluaasta, kuid kuriteo toimepanemise aeg oli täpselt teadmata ning seega ei saanud tuvastada ka lapse vanust kuriteo toimumise ajal. Laste keskmine vanus oli 9 eluaastat.

Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades esines kohtulahendites 2021. aastal kuuel korral – kolmel korral Tartu Maakohtus, ühel korral Harju Maakohtus ja kahel korral Tartu Ringkonnakohtus. Viie puhul mõisteti isik süüdi KarS § 143² lg 2 alusel (ühes kaasuses jäi tegu katsestaadiumisse) ehk tegemist oli isikutega, kes on varasemalt pannud toime seksuaalkuriteo ja ühel korral mõisteti isik süüdi lõike 1 järgi. Kolme kaasuse puhul oli menetlusvormiks kokkuleppemenetlus, kahe puhul lühimenetlus ning ühe puhul üldmenetlus.

Kõik kuus süüdistatavat olid mehed – vanim isik sündinud aastal 1953 ja noorim aastal 1972. Ühe puhul oli tegemist varasemalt karistatud isikuga ning ülejäänud viis isikut olid karistamata. Varasemalt kriminaalkorras karistatud süüdistatava puhul oli tegemist massiivse liitkaristusega – teda süüdistati lisaks § 143² lg-le 2 veel seitsmele erinevale koosseisule vastava teo toimepanemises. Üheski kaasuses ei suunatud kurjategijaid psühholoogi/psühhiaatri juurde, tõkendina kasutati ühes kaasuses suhtlemiskeeldu. Kohtulahendites mõisteti keskmiselt karistuseks 3 aastat ja 8 kuud vangistust.

Kannatanute vanused olid järgmised – kaks 7-aastast, üks 10-aastane, üks 11-aastane, üks 14-aastane ja üks 17-aastane. Kokku teeb see kannatanute keskmiseks vanuseks täpselt 11 eluaastat.

KarS § 144 ehk suguühe järeltulijaga esines neljas kohtulahendis. Kaks kaasust lahendati Tartu Maakohtus, üks Harju Maakohtus ja üks Pärnu Maakohtus. § 144 lg 2 alusel mõisteti süüdi kaks isikut ja lõike 1 järgi üks isik. Ühes kaasuses oli süüdistuse koosseis § 144 lg 2 – § 13 lg 1 – § 22 lg 3. Süüdistatav pani teo toime tegevusetusega ning lisaks oli ta ka kaasaaitaja, kuna ta tahtlikult osutas teisele isikule kas füüsilist, ainelist või vaimset kaasabi süüteo toimepanemiseks. Kaks kohtumenetlust lahendati lühimenetlusega ning kaks kokkuleppemenetlusega.

Kaks süüdistatavat olid mehed ning üks oli naine – nende sünniaastad olid 1975, 1977 ning 1978. Kahes kaasuses ei olnud süüdistatava sugu ega sünniaastat mainitud. Karistuseks määrati kõigile isikutele vangistused – kõige pikema karistuse sai liitkaristusena isik 8 aastat ning kõige lühema 2

aastat. Kõik süüdistatavad olid varasemalt kriminaalkorras karistamata. Kannatanud olid tegude toimumise ajal 7- ja 9-aastased.

Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega ehk § 145 esines 2021. aastal Eesti kohtutes 12-l korral. Kümnel korral lahendati kaasuseid maakohtutes (neljal korral Harju Maakohtus, neljal korral Pärnu Maakohtus ja kahel korral Tartu Maakohtus) ning kahel korral ringkonnakohtutes (üks kord Tallinna Ringkonnakohtus ja üks kord Tartu Ringkonnakohtus). Mõlemad ringkonnakohtu otsused jätsid maakohtu otsuse muutmata ja apellatsioonid rahuldamata. Lõike 1 alusel lahendati viis kaasust ja lõike 2 alusel seitse kaasust. Ühes kaasuses jäi tegu ka katsestaadiumisse. Kõige levinum menetlsvorm oli kokkuleppemenetlus, mida esines kaheksal korral. Lühimenetlust kasutati kolmel korral.

Ka siinse koosseisu puhul olid kõik süüdistatavad meessoost. Kõige vanem isik oli sündinud aastal 1960 ning kõige noorem aastal 2000. 1960ndatel oli sündinud neli süüdistatavat. Karistuseks määrati kurjategijatele vangistus vahemikus 10 kuud kuni 6 aastat ja 1 kuu liitkaristusena. Valdavalt jäid karistused § 145 eest 2-3 vangistusaasta juurde. Kümme süüdistatavat olid karistamata ning üks varasemalt kriminaalkorras karistatud. Kahes kaasuses mainiti psühholoogi/psühhiaatri abi määramist, üks isik suunati seksuaalkäitumise alasele nõustamisele.

Kannatanute vanused jäid vahemikku 8-17 eluaastat. Laste vanused jagunesid järgmiselt – kaks 8-aastast, kolm 9-aastast, kolm 10-aastast, kolm 11-aastast, kaks 12-aastast, neli 13-aastast, üks 14-aastane, üks 16-aastane ning üks 17-aastane. Üks kannatanu oli mainitud kui olevat alla 12-aastane. Selline tulemus kinnitab ka kriminaalpoliitika uuringutest tulenevat keskmist seksuaalkuriteo kannatanu vanust, milleks on 11 eluaastat. Enamikes kaasustes oli tegemist vaid ühe kannatanuga, kuid kahes kaasuses esines kaks kannatanut ning ühes kaasuses lausa kolm lapsealist kannatanut. Tartu Maakohtu lahendis 1-21-3474 on süüdistatav proovinud vaielda, et ta ei olnud teadlik kannatanu tegelikust vanusest. Küll aga külastas kannatanu süüdistatavat mitmete aastate vältel ning seeläbi leidis kohus, et süüdistatav pidi olema teadlik lapse tegelikust vanusest.¹¹⁷ Ei ole eluliselt usutav, et süüdistatav ei suuda tuvastada kannatanu vanust või eksib selle suhtes, kui tegemist on alla 14-aastase lapsega ning ta tunneb viimast aastaid.

¹¹⁷ TMKo 1-21-3474

Alaealiselt seksi ostmist ehk KarS § 145¹ koosseisu lahendati kohtutes üheksal korral. Kolmel korral oli tegemist Pärnu Maakohtuga, kolmel korral Tartu Maakohtuga, kahel korral Harju Maakohtuga ning ühel korral Tartu Ringkonnakohtuga. Katsestaadiumisse jäi neli kaasust ning lõpuleviidud tegudena mõisteti üks isik süüdi löike 1 järgi, kaks isikut löike 2 järgi ja kaks isikut löike 3 järgi. Viis kaasust lahendati kokkuleppemenetlusega ning kolm lühimenetlusega.

Süüdistatavad olid kõik meessoost isikud. Vanim neist oli sündinud aastal 1955 ning noorim aastal 1990. Kaks kurjategijat olid ka varasemalt kriminaalkorras karistatud, üks neist kokku viiel korral. Vangistusi määrati alates kuuest kuust kuni kuue aastani liitkaristusena (vaid § 145¹ eest 4 aastat). Keskmise vangistuse määr oli 1,5-2 aastat. Ühele kurjategijale määrati psühholoogi ja/või psühhiaatri vastuvõtt, et ta saaks tegeleda oma seksuaalhälbelise käitumise kontrolli all hoidmisega. Ühtlasi määrati tõkendina suhtlemiskeeldu alaealistega, välja arvatud süüdistatava lähisugulastega.

Pärnu Maakohtu lahendis 1-21-4539 pakkus süüdistatav 12-aastasele kannatanule suguuhte eest 300 eurot, kuid seda talle ei maksnud. Süüdistatav oli lapse vanusest teadlik kuid siiski otsustas süüteo toime panna.¹¹⁸ Kannatanute vanused jagunesid kaasustes 2021. aastal järgmiselt: ühes kaasuses oli tegemist 5-aastase lapsega, ühes 8-aastasega, ühes 12-aastasega, ühes 12-aastasega, kolmes 13-aastaste lastega ning ühes 15-aastase lapsega. Keskmiseks vanuseks oli siinkohal 11 eluaastat. See näitab, et noorte laste ahvatlemine suguuhteks on realselt võimalik ning seda tuleb ette rohkem kui tohiks. Süüdistatavatel on küllaltki kerge meelitada lapsi endaga kohtuma, lubades neile tasu, mida võib-olla lapse vanemad ise lapsele ei annaks.

4.4. Kohtulahendid aastast 2022

Kuna magistr töö valmimise ajaks on 2022. aastast läbitud vaid neli kuud, on ka kohtulahendeid siinkohal vähem kui eelnevate aastate puhul. Küll aga kogus magistr töö autor kokku lahendid, milles süüdistati isikut seksuaalse enesemääramise vastase süüteo toimepanemises. Lahendeid on analüüsitud 10.04.2022 seisuga.

¹¹⁸ PMKo 1-21-4539

Vägistamise koosseisu alusel lahendati kohtutes kaheksa kaasust. Nendest kolm olid seotud alaealise kannatanuga ehk isikut süüdistati § 141 lg 2 p 1 alusel. Ühes neist kaasustest esines ka grupiviisilisus. Maakohtutes lahendati kuus kaasust, ringkonnakohtus üks ja Riigikohtus samuti üks kaasus. Kokkuleppemenetlusega oli tegemist kolmes kaasuses, lühimenetlusega samuti kolmes ning ühes üldmenetlusega.

Süüdistatavate seast üks oli naisterahvas ning ülejäänud seitse olid meessoost isikud. Vanim kurjategija oli sündinud aastal 1953 ning noorim aastal 1999. Siinkohal jäi autorile silma, et kurjategijate sünniaastate põhjal oli tegemist noorema-ealiste isikutega, nimelt olid sünniaastad näiteks 1993, 1994 ja kahel korral 1996. Kuigi enamustes kaasustes läbi aastate on selgunud, et kurjategijad on pigem vanemad meessoost isikud, selgub, et üha enam panevad alaealiste vastaseid seksuaalkuritegusid toime ka nooremad mehed. Kahes kaasuses oli tegemist ka kriminaalkorras varasemalt karistatud isikutega, ühe kurjategija puhul oli teda karistatud seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo eest – KarS § 142 lg 2 p 1, 6 järgi.

Vangistuseks mõisteti süüdistatavatele 1 aasta ja 6 kuud kuni 3 aastat ja 6 kuud vangistust. Riigikohtu lahendis jäeti ka ringkonnakohtu otsus muutmata. Ühes lahendis määrati süüdistatavale ka lähenemiskeeld ning suhtlemiskeeld kannatanutega. Kannatanute vanused olid järgmised – kaks 7-aastast, üks 8-aastane ja kaks 10-aastast.

KarS § 141¹ alusel tehti 2022. aasta esimese nelja kuu jooksul kaks lahendit, mõlemad Tartu Maakohtus. Mõlema kohtukaasuse puhul oli tegemist § 141¹ lg 2 p-dega 1 ja 6 ehk kannatanuteks olid alaealised ning süüdistatav oli varasemalt pannud toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo. Ühes kohtulahendis oli tegemist üldmenetlusega ning teises lühimenetlusega.

Kurjategijad olid mõlemad meessoost isikud. Üks süüdistatav oli sündinud aastal 1958 ning teine aastal 1963. Ühele isikule määrati 2 aastat vangistust ning liitkaristusena 4 aastat ja 10 kuud ning teisele 3 aastat ja 6 kuud, liitkaristusena 5 aastat ning lõplikult lühimenetluse tõttu 3 aastat ja 4 kuud vangistust. Üks süüdistatav oli varasemalt karistatud ning üks oli karistamata. Ühele kurjategijale mõisteti lisaks ka tõkendina suhtlemiskeeld ning lähenemiskeeld kannatanutega. Kannatanute vanused olid kaasustes järgmised: kaks 7-aastast, üks 8-aastane ja kaks 10-aastast. Ühes kaasuses oli tegemist nelja erineva kannatanuga, mis näitab, et tihtipeale valivad kurjategijad ühe kannatanu asemel mitu ning jätkavad tegude toime panemisega pikka aega.

Suguühet või muud sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades ehk KarS § 143² koosseisu lahendati kohtutes kahel korral – ühel korral Pärnu Maakohtus ning teisel korral Riigikohtus. Mõlemal juhul oli tegemist lõike 2 olukorraga ehk oli taaskord tegemist süüdistatavatega, kes olid varasemalt pannud toime seksuaalkuriteo. Maakohtu lahendis määrati kurjategijale 2 aastat vangistust, kuid liitkaristusena mõisteti talle 4 aastat ja 10 kuud vangistust. Riigikohtu kaasuses jäeti vangistuse osas lahend muutmata.

Mõlemad süüdistatavad olid meessoost, üks sündinud aastal 1986 ning teine aastal 1948. Mõlema puhul oli tegemist isikutega, keda ei olnud varasemalt kriminaalkorras karistatud. Lisaks määrati mõlemale süüdistatavale karistus liitkaristusena, neid süüdistati järgmiste kuritegude toimepanemises – § 120 lg 1, § 121 lg 1, § 145 lg 2, § 175 lg 1, § 179 lg 1¹ ning § 182 lg 1. Ka siin määrati ühele süüdistatavale lähenemiskeeld ning suhtlemiskeeld kannatanuga. Ühes kaasuses oli kannatanu vanuseks 13 eluaastat.

KarS § 144 koosseisu alusel esines kohtutes kaks kaasust, mõlemad lahendati Tartu Maakohtus. Üks lahend tehti lõike 1 alusel ja teine lõike 2 alusel. Mõlema kaasuse puhul oli menetlusvormiks kokkuleppemenetlus ning karistuseks määrati süüdistatavatele 2 aastat vangistust. Süüdistatavad olid meessoost isikud, üks neist sündinud aastal 1948 ja teine aastal 1937 – mõlemad kriminaalkorras varasemalt karistamata. Sellised vanused näitavad, et ka hoolimata kõrgest east panevad isikud siiski toime laste suhtes seksuaalkuritegusid. Ühe kannatanu vanus oli 5 ning teise 14 eluaastat.

Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega ehk § 145 koosseisu lahendati kahel korral – samuti mõlemal korral Tartu Maakohtus. Mõlema kaasuse puhul oli tegemist ka lõike 2 koosseisuga. Süüdistatavad olid mehed, üks neist sündinud aastal 1982 ning teine 1963, mõlemad kriminaalkorras karistamata. Ühele süüdistatavale mõisteti karistuseks 3 aastat ja 6 kuud vangistust, teisele nimetatud koosseisu eest 2 aastat vangistust, liitkaristusena 5 aastat ja lühimenetluse tõttu vähendati 3 aasta ja 4 kuu peale. Ühele kurjategijale kohaldati ka lähenemis- ja suhtlemiskeeldu kannatanutega. Laste vanused kohtulahendites olid järgmised – 7-aastane, 8-aastane, kaks 10-aastast ja üks 11-aastane.

Alaealiselt seksi ostmine esines vaid ühes kaasuses, mis lahendati Harju Maakohtus. Tegemist oli kokkuleppemenetlusega ning süüdistatavale mõisteti karistuseks 1 aasta vangistust, liitkaristusena

aga 2 aastat ja 8 kuud vangistust. Kurjategija oli meesterahvas ning sündinud 1998. aastal. Ta oli ka varasemalt karistamata. Süüdistatav lubas kannatanule tasuks 50-150 eurot.

4.5. Järeldused

Magistritöö autor analüüsis kokku 174 kohtulahendit. Kuigi autor võttis vaatluse alla kõik seksuaalse enesemääramise vastased süüteod, soovis ta enim keskenduda seksuaalkuritegudele, mis on pandud toime alaealiste suhtes. Sellised koosseisud esinevad KarS § 141 lg 2 p-s 1, § 141¹ lg 2 p-s 1, §-s 143², §-s 145 ja §-s 145¹. Analüüsist selgus, et alaealiste suhtes pannakse seksuaalkuritegusid toime palju ning tegemist on probleemiga, mis nõuab rangeid meetmeid ning sekkumist. Kindlasti on olulisel kohal ka süütegude ennetamine, mitte vaid süüdistatavate süüdi mõistmine ning vangi suunamine.

Kõigist analüüsitud kohtulahenditest ilmnes vaid neljas kohtuasjas (kaks kaasust erinevates kohtuastmetes), et tegemist oli naissoost kurjategijaga. Ülejäänud otsustes oli tegemist meessoost isikutega. See näitab, et jätkuvalt panevad seksuaalsüütegusid enamasti toime mehed ning naissoost kurjategijad on pigem selliste süütegude osas erand. Sama kinnitavad ka teiste autorite poolt läbi viidud uuringud.

2020. aasta kriminaalpoliitika uuringu kohaselt on keskmine kuritegude toimepanemise aeg kuriteo registreerimise algusest kuni selle registreerimiseni 3 aastat (maksimaalselt ka 15,5 aastat).¹¹⁹ Magistritöö autor leidis, et enamus süüdistatavaid on varasemalt kriminaalkorras karistamata. Sellist tulemust ta ei oodanud. Autor leidis murettekitavana asjaolu, et kuigi süüdistatavad olid kriminaalkorras karistamata, esines tihtipeale koosseisudes punkt, mille kohaselt isik oli varem pannud toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo. See tähendab, et kurjategijad panevad seksuaalkuritegusid toime pikema aja vältel ning mitmetel juhtudel ka rohkem kui ühe alaealise kannatanu vastu. See näitab omakorda, et lapsed ei ole alati valmis ning piisavalt julged rääkima väärkohtlemisest ja seetõttu ei teavita nad kuritegudest nii kiiresti kui peaks.

¹¹⁹ Justiitministeerium (viide 56)

Kuigi seksuaalkuritegude eest määrati süüdistatavatele rangeid karistusi vangistuse näol, ei pööratud enamuses lahendites vangistust täitmisele KarS § 74 lg 1 ja 3 tõttu. Süüdistatavatele määrati käitumiskontroll ning sellest tulenesid erinevad kontrollnõuded ja kohustused, mida nad täitma pidid. Palju on vaieldud selle üle, kas vangistus on õige viis isikute rehabiliteerimiseks ning seaduskuulekateks isikuteks muutmiseks. Autor leiab, et situatsioonides, kus tegemist on mitmete alaealiste kannatanutega ning pikka aega kestvate kuritegudega, oleks siiski kurjategijatele reaalse vangistuse määramine õige otsus. Lisaks esines paljudes kohtulahendites lühimenetlus, mis tähendab, et süüdistatava karistust vähendatakse automaatselt 1/3 võrra. See võimaldas ka pikkade vangistustega isikutel pääseda karistusest mitme aasta jagu.

Tihti peale käisid kontaktsete seksuaalkuritegudega kaasas ka mittekontaktset seksuaalkuriteod. Mitmetes kaasustes süüdistati isikut lisaks seksuaalse enesemääramise vastase süüteo toimepanemisele ka näiteks § 175 (inimkaubandus alaealise suhtes), § 178¹ (seksuaalse eesmärgiga kokkulepe lapsealisesega kohtumiseks) ja §179 (lapsealise seksuaalne ahvatlemine). Esines ka alaealiste kallutamist alkoholi ning narkootikumide tarvitamisele.

Seksuaalkuriteod võivad leida aset ka avalikes kohtades. Näiteks Pärnu Maakohtu lahendis 1-21-7980 lähenes süüdistatav kannatanule õhtusel ajal mõisa juures asuvas paviljonis üksi raamatut lugevale 13-aastasele kannatanule. Saades lapse vanuse teada, haaras ta käega viimase rinnast.¹²⁰ Sarnane juhtum leidis aset ka Harju Maakohtu lahendis, milles täisealine süüdistatav astus kolmel korral vaginaalsesse vahekorda 12-aastase kannatanuga Tallinna rongipeatuses.¹²¹

Vägistamistega seotud kaasuseid jõudis kohtute ette alates 2020. aastast 80. Alaealise kannatanuga oli neist 40 juhtumit ehk 50%. Tahtevastaseid sugulise iseloomuga tegusid esines 26-l korral, neist alaealise kannatanuga oli 22 – peaaegu kõik lahendid sisaldasid endas lapsealist kannatanut. Enamus kaasustes jäid laste vanused vahemikku 3-14. See näitab, et tegemist ei ole isegi kannatanutega, kes oleksid hetkelise seksuaalse enesemääramise eapiiri järgi piisavalt vanad, et seksuaalsuhetes osaleda. Selgus, et süüdistatavad eelistavad panna seksuaalkuritegusid toime pigem nooremate laste suhtes. Selle põhjuseks võib olla näiteks kas nende eest, psüühilisest või füüsilisest arengutasemest tulenev võimalus neid lihtsamalt seksuaalselt ära kasutada.

¹²⁰ PMKo 1-21-7980

¹²¹ HMKo 1-21-6506

Alaealiselt seksi ostmine on samuti seksuaalkuritegu, mida registreeriti viimase kahe aasta jooksul vähem (2020. aastal 21 kuritegu ning 2021. aastal 15 kuritegu), kuid sellegi poolest on tegu problemaatilise teemaga. Laste ahvatlemine seksuaalaktiks, pakkudes neile selle eest tasu, on ääretult taunitav tegu. Noorte alaealiste usaldav iseloom ning ehk ka soov raha teenida on murettekitavad asjaolud, mille ennetamine on võimalik nende laste harimise kaudu. Kannatanute vanused analüüsitud kaasustes näitavad, et enamasti on tegemist alla 14-aastaste lastega. Nii noorte laste mõttemaailm ei ole enamjaolt veel piisavalt arenenud ning küps, et mõista seksuaalvahekorra olemust ja tagajärgi.

Eesti seadusandluses tehakse 2022. aastal muudatused ning seksuaalse enesemääramise eapiir tõstetakse 14 eluaastalt 16 peale. Sellest tulenevalt leiab autor, et arvatavasti suureneb ka seksuaalkuritegude kaasuste hulk, mis jõuavad kohtute ette. Kui viimastel aastatel registreeriti 40-56 suguühete/muu sugulise iseloomuga teo juhtumit lapsealisesega, siis tulevatel aastatel võib esineda selle koosseisu osas hüppeline muutus.

KOKKUVÕTE

Seksuaalkuriteod on ühiskonna poolt laialdaselt hukka mõistetud ning taunitavad kuriteod. Tegemist on tõsise probleemiga, mis rääkimata jätmisel võib põhjustada piinasid inimesele aastaid, kui mitte terve tema elu. Kuigi seksuaalkuritegudest teavitamine võib paljudele tunduda kui häbiasi, on oluline sellest rääkida. On leitud, et lapseas läbi elatud seksuaalne väärkohtlemine avaldab inimese psühholoogilisele funktsioneerimisele püsivat mõju ning seda tõendavad mitmesugused negatiivsed vaimse tervise probleemid täiskasvanueas.

Magistritöö on kirjutatud teemal „Alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuriteod“. Seksuaalkuriteod on ründeks kannatanu seksuaalse enesemääramise vastu ning kahjustavad sellisel juhul otseselt isikule Põhiseadusest tulenevaid õigushüvesid. Seksuaalkuriteod on kuriteod, mis on läbi aastate püsinud järjekindlalt registreerimisarvude kohaselt kõrgel. Murettekitav on asjaolu, et koos teiste seksuaalkuritegudega on aasta-aastalt tõusnud lapsealistega suguühete/muu sugulise iseloomuga teo toimepanemise registreeritud arv.

2021. aastal registreeriti selle koosseisu alusel Eestis 56 kuritegu, mis on 15 kuritegu rohkem, kui 2020. aastal ja 6 kuritegu rohkem, kui 2019. aastal. Täpsemalt, 2021. aastal registreeriti selle paragrahvi alusel kõige rohkem kuritegusid alates 2003. aastast (v.a 2016. aastal, mil kuritegude arv oli samuti 56). Magistritööga üritas autor leida vastuse küsimusele, kas seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmisega liigub Eesti suunas, mis kaitseb noori alaealiseid kuritegude eest või tuleks võtta eeskujult mujalt. Lisaks püüdis autor tuvastada, millistel asjaoludel kohtulahendites esineb seksuaalvägivald alaealiste vastu.

Töö autori arvates on oluline uurida ning analüüsida, kuidas avaldab seksuaalse enesemääramise vastase süüteo ohvriks langemine alaealiste edasist elu ning nende füüsilist ja vaimset tervist. Magistritöö eesmärgiks oli uurida ning põhjalikult analüüsida, milline on õiguslik regulatsioon Eesti naaberriikides ning teistes Euroopa suuremates riikides seksuaalkuritegude osas. See võimaldas jõuda järeldusele, et Eesti poolt kinnitatud seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmine sarnastub naaberriikidele ning ka teistele töös analüüsitud Euroopa riikidele. Ühtlasi seadis magistritöö autor eesmärgiks uurida, mil moel mõjutab lapsena kogetud seksuaalne väärkohtlemine tema hilisemat elu ning millist rolli selles mängib kannatanu vanus.

Magistritöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetiline osa moodustab kolm esimest peatükki ning neljas peatükk sisaldab empiirilist uurimust. Magistritöö esimeses peatükis avas autor Eesti õiguskirjanduse ja kohtupraktika abil seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude õigusliku olemuse, tuginedes ka Riigikohtu otsustele. Peatüki eesmärk oli anda ülevaade koosseisudest, mis eksisteerivad Eesti karistusseadustikus, et seejärel võrrelda neid teise peatükis teiste riikide karistusseadustikega.

Teises peatükis analüüsis magistritöö autor Eesti naaberriikide Läti ja Soome, aga ka Euroopa suuremate lääneriikide Saksamaa, Prantsusmaa ja Inglismaa seadusandlust ning karistusseadustikke. Autor uuris, millised olid seksuaalkuritegude koosseisud nendes riikides – kuidas on seksuaalse enesemääramise vastased süüteod kehtestatud, millised on karistused ja kuidas mängib rolli kannatanu vanus. Võrdlus võimaldas anda vastuse küsimusele, et millises osas erineb Eesti õigussüsteem seksuaalkuritegude osas teistest riikidest. Muudetav seksuaalse enesemääramise eapiir sobitub paremini meie naaberriikidega. Selline ühtlustamine on oluline, kuna seeläbi on tagatud võrdne kaitse alaealistele. On ääretult oluline, et Eestis oleksid seksuaalse väärkohtlemise ja muude seksuaalkuritegude eest kaitstud igas eas lapsed. See tagab nende normaalse arengu vaimselt ja füüsiliselt.

Kolmandas peatükis andis autor ülevaate sellest, mis juhtub lastega peale seksuaalse väärkohtlemise üleelamist – kuidas areneb nende edasine elu. Magistritöö autor analüüsis erinevaid tervislikke, käitumuslikke ning üldiseid elu kvaliteedi muutuseid, mis tulenevad traumeeriva sündmuse kogemisest. Tagajärjed, mis järgnevad seksuaalkuritegudele, on pikaajalised ning tihtipeale saadavad kannatanut kogu tema elu. Kõige levinumad tagajärjed on traumajärgne stressihäire ehk PTSD, depressioon, ärevushäired, probleemid enesehinnanguga, kohati ka agressiivsus. Kindlasti avaldab seksuaalvägivalda üleelamine mõju tulevaste suhete loomisele. Paljud isikud, kes on kogenud seksuaalset väärkohtlemist (ka just eriti noores eas), leiavad, et intiimsete ja lähedaste suhete loomine ja säilitamine valmistab neile raskuseid. Samamoodi võib aga traumeeriva sündmuse kogemine avalduda hoopis täiskasvanueas riskikäitumises.

Neljas peatükk sisaldab empiirilist uurimust. Uurimus viidi läbi kvantitatiivsel meetodil ehk tegemist oli statistilise uurimusega. Magistritöö autor seadis eesmärgiks töötada läbi kohtupraktikat aastatest 2020-2022 ja vaatluse alla võeti karistusseadustiku §-d 141 kuni 145¹.

Kokku analüüsis autor 165 kohtulahendit, mille seas olid nii maakohtu, ringkonnakohtu kui ka Riigikohtu lahendid. Kohtupraktika läbitöötamise eesmärk oli tuvastada, kui paljud seksuaalkuriteod on seotud alaealistega ning millised asjaolud esinevad kurjategija puhul – vanus, sugu, varasem karistatus, muud rikkumised jne.

Magistritööle tuginedes saab väita, et seksuaalse enesemääramise eapiiri tõstmisega 16-eluaasta peale liigub Eesti õiges suunas. Laste kaitse ning heaolu peaksid olema ühed peamised eesmärgid ning neile tuleks pöörata erilist tähelepanu. Küll aga leiab autor, et sellise muudatusega suureneb arvatavasti registreeritud kuritegude arv järgmiste aastate sees ning sellest tulenevalt suureneb ka kohtute töökoormus. Sellest olenemata on autor nõus, et selline muudatus on vajalik ning alaealiste kaitse peaks olema tõstetud olulisele kohale, kuna need isikud moodustavad suure osa ühiskonnast.

Kindlasti on oluline lisaks abile, mida pakutakse ja võimaldatakse lastele nii psüühiliselt kui ka füüsiliselt kuritegude ennetamine – eriti laste väärkohtlemise ning seksuaalse kuritarvitamise ennetamine. Inimesed on noores eas eriti tundlikud ja vastuvõtlikud ümbritsevale maailmale ning sündmustele, mis neid mõjutavad ning seksuaalkuriteod jätavad jälje pikaks ajaks. Lisaks kannatanule endale tekitab seksuaalne väärkohtlemine traumasid ning tagajärgi ka kannatanu perekonnale ja lähedastele.

SEXUAL OFFENCES AGAINST MINORS

Summary

On the 8th of November 2021, the government of Estonia initiated a draft law amending the Penal Code and the Family Law Act. The main topic of those changes is raising of the sexual self-determination age in Estonia from 14 years to 16 years. So far, Estonia has one of the lowest ages of consent in European countries. A lot of countries have moved in the direction of giving children a more wide-ranged protection by law. The purpose of those changes in Estonian law is to protect children so that they would not be sexually taken advantage of by adults. As sexual abuse in a young age has been found to have a long-lasting impact on person's life and mental health, it is important to take that into consideration when changing the law. At the same time, it is important to keep in mind the consensual relations between young people.

Children's right to physical integrity, also physical and mental health are extremely important values that require criminal law intervention and protection. Any kind of involuntary sexual intercourse or attempt to engage in sexual intercourse, including the involvement of a child in sexual activities of which he or she is not capable to fully understand, and also which transgresses the laws and social norms, is considered to be sexual abuse.

The purpose of criminal law is to protect the social cohabitation and socially recognized core values like life, health, property, freedom and so on. Criminal law field also serves the function of ensuring the unity and untouchability of law and order. As by § 19 of the Constitution of the Republic of Estonia, the following principle is stated: Everyone has a right to free self-realization. In exercising his or her rights and freedoms and fulfilling his or her duties, everyone must respect and consider the rights and freedoms of others, and must observe the law.

This master's thesis focuses on sexual offences in general, but more specifically sexual offences that are committed against minors. The numbers of sexual crimes are growing almost every year. In 2020, there were 567 registered sexual crimes, 479 of them were committed against minors. In 2021, the number had risen to enormous 753 registered sexual crimes with 663 of them being committed against minors. The number of sexual crimes against minors rose 38%. Those numbers are extremely concerning and show a fast growing problem. In 2021, 56 crimes were registered as

sexual intercourse or other act of sexual nature with child. As of writing this thesis, the age of consent in Estonia stands at 14 years, but is soon to be changed to 16 years.

In this thesis, the author tried to answer the question, whether or not Estonia is stepping in the right direction by raising the age of consent. The purpose of this thesis is also to analyze, how the legal regulations in other European countries look like concerning sexual crimes. That is important to find out if the changing of age of consent to 16 years resembles that of neighboring countries and other countries that have been analyzed in this thesis to even out the laws in European countries.

The author of the thesis has taken a closer look at the neighboring countries – Finland and Latvia. In addition, the author of the thesis has focused on the larger western European countries, namely Germany, France and United Kingdom. Also, it is necessary to examine how the childhood sexual abuse and victimization of sexual offences affect individuals in their later life and what role the age of the victim plays in this.

The thesis has been written using legal literature on criminal law and mostly Estonian and foreign language materials. Another important source is the crime statistics compiled by the Ministry of Justice, which publishes the number of sexual offences registered in Estonia per year. In addition, it gives an overview of the number of sexual offences in which a minor was the victim. The author did a lot of research on articles which contained information about mental and physical health of children, who have experienced sexual assault. Also, a big part of the thesis was analyzing and translating the penal codes of Finland, Latvia, Germany, France and United Kingdom.

The thesis consists of theoretical and empirical part. The author used both quantitative and qualitative methods while writing the thesis. The first three chapters make up the theoretical part of the thesis and the fourth chapter opens up the empirical study. In the first chapter of the thesis, the author explored the legal nature of offences against sexual self-determination with the help of Estonian legal literature and case law, also relying on the decisions of the Supreme Court. The aim of the chapter was to give an overview of the categories of offences that exist in Estonian Penal Code, and then to compare them with the Penal Codes of other countries in the second chapter.

In the second chapter, the author of the thesis analyzed the legislation and Penal Codes of Estonia's neighboring countries, Latvia and Finland, as well as the larger western European countries Germany, France and United Kingdom. The author examined the composition of sexual offences

in those countries – how the offences against sexual self-determination are established, what the penalties are and how the age of the victim plays a role.

The comparison made it possible to answer the question – how Estonia’s legal system differs from that of the other countries with regard to sexual offences. The changing sexual self-determination threshold is going to be more in line with our neighboring countries. Such harmonization is important as it ensures equal protection for minors. It is of the utmost importance that children of all ages are protected from sexual abuse and other sexual offences in Estonia. This will ensure their normal development mentally and physically.

In the third chapter, the author of the master’s thesis gave an overview of what happens to children after they have survived sexual abuse – how their lives develop from there on. The author analyzed the different changes to health, behavior and general quality of life that result from experiencing a traumatic event. The consequences that follow sexual assault are long-lasting and often follow the victim for the rest of their life. The most common consequences are post-traumatic stress disorder or PTSD, depression, different anxiety disorders, self-esteem problems, sometimes aggression and many more. Surviving sexual violence certainly has an impact on future relationships. Many people who have gone through sexual abuse (especially those at a young age) find it difficult to establish and maintain intimate and close relationships. Similarly, however, the experience of a traumatic event may manifest itself in sexual risk-behavior in adulthood.

Chapter four of the thesis contains an empirical study which is based on case study. The study was carried out using the quantitative method, which means that the study was statistical. The author of the master’s thesis set the objective to work through the case law from 2020 to 2022. The focus was set on paragraphs 141 to 145¹ of the Penal Code. In total, the author analyzed 165 court decisions, including decisions of county courts, district courts and Supreme Court. The aim of the case law review was to identify the number of sexual offences involving minors and the circumstances of the perpetrator – age, sex, previous convictions, other offences, and so on – that are relevant to the offence.

Based on the master’s thesis, it can be argued that Estonia is moving in the right direction by raising the age of sexual self-determination from 14 to 16. The protection and well-being of children should be one of the main objectives and should be given special attention.

Certainly, in addition to providing psychological and other assistance to children, it is important to prevent the crimes from happening – especially child abuse and sexual assaults. At a young age, individuals are particularly sensitive to the world around them and to the events that affect them, and sexual offences can leave a lasting mark on them. In addition to the victim, sexual abuse also causes trauma, suffering and consequences for the victim’s family and friends.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Allen, B., Tellez, A., Wevodau, A., Woods, C. L., Percosky, A.** The impact of sexual abuse committed by a child on mental health in adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12), 2014
2. **Al-Zand, A., Siebenhüner, J.** Gutachten zur Vereinbarkeit von § 173 StGB mit dem Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland. Leipzig, 2007
3. **Aspelmeier, J. E., Elliott, A. N., Smith, C. H.** Childhood sexual abuse, attachment, and trauma symptoms in college females: The moderating role of attachment. *Child Abuse & Neglect*, vol 31 (5). 2007
4. **Bergen, H. A., Martin, G., Richardson, A. S., Allison, S., Roeger, L.** Sexual abuse, antisocial behaviour and substance use: gender differences in young community adolescents. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 38(1-2), 2004
5. **Briere, J., Elliott, D. M.** Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and women. *Child Abuse & Neglect* 27, 2003
6. **Clasen, L. E., Blauert, A. B., Madsen, S. A.** „What Will My Friends Think?“ Social Consequences for Danish Victims of Sexual Assaults in Peer Groups, *Journal of Child Sexual Abuse*, 27:3, 2018
7. **Cohen, T.** Motherhood among incest survivors. *Child Abuse & Neglect*, 19(12), 1995
8. **Crane, J.** Interpretation of non-genital injuries in sexual assault. 2013
9. **DiLillo, D., Tremblay, G. C., & Peterson, L.** Linking childhood sexual abuse and abusive parenting: The mediating role of maternal anger. *Child Abuse & Neglect*, 24(6), 2000
10. **Dolan, M., Whitworth, H.** Childhood Sexual Abuse, Adult Psychiatric Morbidity, and Criminal Outcomes in Women Assessed by Medium Secure Forensic Service, 22. *J. Child Sexual Abuse* 191. 2013
11. **Lev-Wiesel, R., Markus, L.** Perception vs. circumstances of the child sexual abuse event in relation to depression and post-traumatic stress symptomatology. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(5), 2013

12. **Linde-Krieger, L. B., Moon, C. M., Yates, T. M.** The Implications of Self-Definitions of Child Sexual Abuse for Understanding Socioemotional Adaptation in Young Adulthood, *Journal of Child Sexual Abuse*, 30:1. 2020
13. **M. Zachary Rosenthal PhD., Mandra L. Rasmussen Hall., Dr. Kathleen M. Palm PhD., Sonja V. Batten., Victoria M. Follette.** Chronic Avoidance Helps Explain the Relationship Between Severity of Childhood Sexual Abuse and Psychological Distress in Adulthood, *Journal of Child Sexual Abuse*, 14:4, 2005
14. **McElvaney, R., Greene, S., Hogan, D.** To tell or not to tell? Factors influencing young people's informal disclosures of child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(5), 2014
15. **Merrill, L. L., Thomsen, C. J., Sinclair, B. B., Gold, S. R., Milner, J. S.** Predicting the impact of child sexual abuse on women: The role of abuse severity, parental support, and coping strategies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69(6), 2001
16. **Olafson, E.** Child Sexual Abuse: Demography, Impact and Interventions. *Journal of Child & Adolescent Trauma*. Vol 4, 2011
17. **O'Leary, P., Coohy, C., Easton, S. D.** The Effect of Severe Child Sexual Abuse and Disclosure on Mental Health during Adulthood, 19 *J. Child Sexual Abuse* 27, 2010
18. **Roodman, A. A., Clum, G. A.** Revictimization Rates and Method Variance: A Meta-Analysis. Virginia Polytechnic Institute and State University. *Clinical Psychology Review*, Vol 21. No. 2, 2001
19. **Sartor, C. E., Waldron, M., Duncan, A. E., Grant, J. D., McCutcheon, V. V., Nelson, E. C., Madden, P. A. F., Bucholz, K. K., Heath, A. C.** Childhood sexual abuse and early substance use in adolescent girls: The role of familial influences. *Addiction*, 108(5), 2013
20. **Sanjeevi, J., Houlihan, D., Bergstrom, K. A., Langley, M. M., Judkins, J.** A Review of Child Sexual Abuse: Impact, Risk, and Resilience in the Context of Culture, *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(6), 2018
21. **Schraufnagel, T. J., Davis, K. C., George, W. H., Norris, J.** Childhood sexual abuse in males and subsequent risky sexual behavior: A potential alcohol-use pathway, *Child Abuse & Neglect* 34, 2010
22. **Senn, T. E., Carey, M. P.** Child Maltreatment and Women's Adult Sexual Risk Behavior: Childhood Sexual Abuse as a Unique Risk Factor. – *Child Maltreatment*, Vol 15(4), 2010

23. **Soo, K., Laanpere, M., Lippus, H., Part, K.** Seksuaalvägivald levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit. Tartu 2015
24. **Soonets, R., Haldre, L., Heido, R., Kuiv, K., Kutsar, D., Paddar, M., Popova, A., Roomeldi, M.- Saar, S.** Lapse väärkohtlemine II. Tartu: Atlex, 2007
25. **Spokas, M., Wenzel, A., Stirman, S. W., Brown, G. K., & Beck, A. T.** Suicide Risk Factors and Mediators Between Childhood Sexual Abuse and Suicide Ideation Among Male and Female Suicide Attempters. *Journal of Traumatic Stress*, 22(5), 2009
26. **Sootak, J.** Abitusseisund vägistamisel ja sugukire rahuldamisel. Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsused 3-1-1-111-10, 3-1-1-48-11 ja 3-1-1-61-11. *Juridica* 2011/7.
27. **Sootak, J.** Isikuvastased süüteod. Kuues, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2020
28. **Sootak, J.** Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003
29. **Sootak, J., Pikamäe, P.** Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Viies, täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Juura, 2021
30. **Spataro, J., Mullen, P. E., Burgess, P. M., Wells, D. L., & Moss, S. A.** Impact of child sexual abuse on mental health. *The British Journal of Psychiatry*, 184(5), 2004
31. **Struck, N., Krug, A., Feldmann, M., Yuksel, D., Stein, F., Schmitt, S., Meller, T., Brosch, K., Dannlowski, U., Meinert, S., Opel, N., Lemke, H., Waltemate, L., Nenadić, I., Kircher, T., Breakemeier, E-L.** Attachment and social support mediate the association between childhood maltreatment and depressive symptoms. *Journal of Affective Disorders*, vol 273, 2020
32. **Tsang, V. M. W., Verlinden, E., van Duin, E. M., Twisk, J. W. R., Brilleslijper-Kater, S. N., Gigengack, M. R., Verhoeff, A. P., Lindauer, R. J. L.** The Amsterdam Sexual Abuse Case: What Scars did it Leave? Long-Term Course of Psychological Problems for Children Who have been Sexually Abused at a Very Young Age, and their Parents. 2021
33. **Yancey, C. T., Naufel, K. Z., Hansen, D. J.** The relationship of personal, family, and abuse-specific factors to children's clinical presentation following childhood sexual abuse. *Journal of Family Violence*, 28(1), 2013
34. **Young, T. L., Riggs, M., Robinson, J. L.** Childhood sexual abuse severity reconsidered: A factor structure of CSA characteristics. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(4), 2011

KASUTATUD VEEBIALLIKAD

35. **Child Welfare Information Gateway.** People Who Engage in Sexual Abuse or Exploitation. Veebis kättesaadav: <https://www.childwelfare.gov/topics/can/people/sexabuse/> (24.02.2022)
36. **Committee on Health Care for Underserved Women.** Adult Manifestation of Childhood Sexual Abuse. Number 498, detsember 2019. Veebis kättesaadav: <https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/committee-opinion/articles/2011/08/adult-manifestations-of-childhood-sexual-abuse> (13.02.2022)
37. **Hanson, R. F., Resnick, H. S., Saunders, B. E., Kilpatrick, D. G., Best, C.** Factors related to the reporting of childhood rape. Child Abuse and Neglect. 1999, 23, 559-569. Veebis kättesaadav: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications_nsvrc_factsheet_media_packet_statistics-about-sexual-violence_0.pdf (13.02.2022)
38. **Jay, A., Evans, M., Frank, I., Sharpling, D.** Interim Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse. The effects of child sexual abuse. 2018. Veebis kättesaadav: <https://www.iicsa.org.uk/reports-recommendations/publications/inquiry/interim/nature-effects-child-sexual-abuse/effects-child-sexual-abuse> (11.01.2022)
39. **Justiitsministeerium.** Karistusseadustiku ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu (seksuaalse enesemääramise ja abiellumise eapiiri muutmine). 2021. Veebis kättesaadav: <https://advokatuur.ee/uploads/files/Karistusseadustiku%20ja%20perekonnaseaduse%20muutmise%20eel%C3%B5u.pdf> (03.02.2022)
40. **Justiitsministeerium.** Kuritegevus Eestis 2020. Seksuaalkuriteod. Veebis kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/seksuaalkuriteod> (10.01.2022)
41. **Justiitsministeerium.** Kuritegevus Eestis 2021. Seksuaalkuriteod. Veebis kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/Seksuaalkuriteod_page.html (07.04.2022)
42. **Kriminaalpoliitika.** Laste seksuaalse väärkohtlemise põhjused. Veebis kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/laste-seksuaalne-vaarkohtlemine/laste-seksuaalse-vaarkohtlemise-pohjused> (14.02.2022)

43. **Kriminaalpoliitika.** Milliseid lapse vastu suunatud seksuaalseid tegusid loetakse kuritegudeks? Veebis kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/mis-laste-seksuaalne-vaarkohtlemine/milliseid-lapse-vastu-suunatud-seksuaalsed-tegusid-loetakse> (17.01.2022)
44. **Luts, P.** Alaealiselt seksi ostmine on edaspidi kuritegu. Eesti Rahvusringhääling, 2013. Veebis kättesaadav: <https://www.err.ee/322408/alaealiselt-seksi-ostmine-on-edaspidi-kuritegu> (25.01.2022)
45. **National Institute of Mental Health.** Post-Traumatic Stress Disorder. Veebis kättesaadav: [https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd#:~:text=Post%2Dtraumatic%20stress%20disorder%20\(PTSD,danger%20or%20to%20avoid%20it.](https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd#:~:text=Post%2Dtraumatic%20stress%20disorder%20(PTSD,danger%20or%20to%20avoid%20it.) (21.02.2022)
46. **Oja, K. U.** Vanusepiirid ja sanktsioonimäärad laste vastu suunatud seksuaalkuritegevuse koosseisudes. Prokuratuuri aastaraamat 2017. Veebis kättesaadav: <https://www.prokuratuur.ee/et/prokuratuuri-aastaraamat-2017/prokuratuuri-panus-oigusloomesse> (18.02.2022)
47. **Paal, G.** Riigikogu pressiteenistus. Menetlusse võeti eelnõu seksuaalse enesemääramise eapiiri kohta. 09.11.2021. Veebis kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/menetlusse-voeti-eelnou-seksuaalse-enesemaaramise-eapiiri-kohta/> (10.01.2022)
48. **Sikka, K., Arukase, H., Puur, S. M.** Materiaalõiguslikud probleemid Riigikohtu 2018. a isikuvastaste süütegude asjades. Artikkel kohtute aastaraamatus. Tartu, 2019. Veebis kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/ylevaated/2019/10_Isikuvastased_suuteod.pdf (16.01.2022)
49. **Soo, K., Lukk, M., Ainsaar, M., Beilmann, M., Sammul, M., Tamm, G., Espenberg, K., Murakas, R., Arak, T., Aksen, M., Vahaste-Pruul, S., Kutsar, D.** Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring. Tallinn, 2016. Veebis kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaarkohtlemise_leviku_uuring_2015_0.pdf (15.02.2022)
50. **Tamm, K., Ploom, T.** Seksuaalse enesemääramise eapiiri muutmise analüüs. 2011. Veebis kättesaadav:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/seksuaalse_eneamaaramise_eapiiri_muutmise_analuus.pdf (02.02.2022)

51. **The Crown Prosecution Service (CPS)**. Sexual offences. Veebis kättesaadav: <https://www.cps.gov.uk/crime-info/sexual-offences> (21.02.2022)
52. **Traat, U., Markina, A.** Üldkriminoloogia II. Sisekaitseakadeemia 2005, lk 41. Veebis kättesaadav: https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/332/%C4%86%20ldkriminoloogia_II.pdf?sequence=1&isAllowed=y (07.04.2022)
53. **World Health Organization**. Child maltreatment. 2020. Veebis kättesaadav: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> (13.02.2022)

KASUTATUD SEADUSED

54. Code pénal. Veebis kättesaadav: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA00006165281/#LEGISCTA000043409037 (17.02.2022)
55. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2
56. Karistusseadustik. – RT I, 21.05.2021, 9
57. Kriminällikums – Veebis kättesaadav: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966> (17.02.2022)
58. Perekonnaseadus – RT I, 22.12.2021, 15
59. Rikoslaki – 19.12.1889/39. Veebis kättesaadav: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki> (03.02.2022)
60. Sexual Offences Act 2003. Veebis kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents> (21.02.2022)
61. Strafgesetzbuch – Federal Law Gazette I, p. 844. Veebis kättesaadav: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1605 (19.02.2022)

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu otsused

- 62. RKKKo 1-16-5792
- 63. RKKKo 1-17-1629
- 64. RKKKo 1-17-6580
- 65. RKKKo 3-1-1-12-06
- 66. RKKKo 3-1-1-25-07
- 67. RKKKo 3-1-1-48-11
- 68. RKKKo 3-1-1-61-11
- 69. RKKKo 3-1-1-95-04
- 70. RKKKo 3-1-1-109-10
- 71. RKPJKo 3-4-1-13-15

Ringkonnakohtu otsused

- 72. TlnRnKo 1-20-738
- 73. TrtRnKo 1-19-7756

Maakohtu otsused

- 74. HMKo 1-20-2509
- 75. HMKo 1-20-2548
- 76. HMKo 1-20-738
- 77. HMKo 1-21-6506
- 78. PMKo 1-21-4539
- 79. PMKo 1-21-7980

80. TMKo 1-19-7756

81. TMKo 1-19-9563

82. TMKo 1-20-2518

83. TMKo 1-21-3474